

En moderne regionalisering?

- UNESCO biosfæreområder i et regionalt perspektiv

Våren 2014
Tonje Husum Aarland

Masteroppgave i Region og regionalisering
Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap
Universitetet i Bergen

Forord

Jeg vil først og fremst gjerne takke alle medstudenter og seminarleder Knut Grove for nyttige masterseminarer gjennom året; å ha et sted der en kan dele alle oppturer og nedturer, råtekst og fintekst sammen med likesinnede venner, var helt uvurderlig – takk!

Videre ønsker jeg å rette en stor takk til veileder Eva Reme for hjelp, god veiledning og givende samtaler. En spesiell takk til Peter Emil Kaland og Kari Evensen Natland for mye innsikt, hjelp og støtte. Jeg vil også takke alle informanter som har gitt meg oversikt og kunnskap om biosfæreområder og MAB-programmet.

Til slutt vil jeg sende en ekstra stor klem til familien og kjæresten som har holdt ut med meg og oppmuntret meg i denne berg- og dalbanen som et masterarbeid kan oppfattes å være.

Tusen hjertelig takk!

Tonje.

Abstract

UNESCO developed the Man and the Biosphere-programme (MAB) in the 1970's. Today there are 621 Biosphere Reserves all across the world, but Norway is still one of the few left that has no Biosphere Reserve. In Nordhordland, north of Bergen, there is a group of people working towards creating the first special place in Norway with the vision MAB so proudly are sharing: model regions for sustainable development.

In this thesis I look at Biosphere Reserves in a regional perspective. By looking at two Biosphere Reserves, Manicouagan-Uapishka in Canada and Östra Vätterbranterna in Sweden, I seek to find examples of how a Biosphere Reserve are functioning and how they can be a tool for sustainable development. I also look at how Biosphere Reserves can be a reflection of the region where it operates or if they constitute new regions. Finally, in the last chapter I discuss how Nordhordland can be a Biosphere Reserve and how it might have a role in the regional development.

Innholdsfortegnelse

KAPITTEL 1: INNLEDNING	1
1.1 TEMA	1
1.2 BAKGRUNN OG RELEVANS	2
1.3 PROBLEMSTILLINGER OG AVGRENSING.....	3
1.4 OPPGAVENS STRUKTUR	4
KAPITTEL 2: DET TEORETISKE UTGANGSPUNKTET	6
2.1 INNLEDNING	6
2.2. PERSPEKTIVER	6
2.3 LITTERATUR OM BIOSFÆREOMRÅDER	7
2.4 LITTERATUR OM REGION OG REGIONALISERING	9
2.5 'BÆREKRAFTIG UTVIKLING'	13
2.6 OPPSUMMERING	15
KAPITTEL 3: DEN METODISKE TILNÆRMINGEN	16
3.1 INNLEDNING	16
3.2 KVALITATIV METODE.....	17
3.2.1 Skriftlige og muntlige kilder.....	17
3.2.2 Valg av områder	17
3.3 DET EMPIRISKE MATERIALET	18
3.3.1 Deltagende observasjon.....	18
3.3.2 Kvalitative intervju	20
3.4 FORSKNINGSETISKE UTFORDRINGER.....	22
3.5 OPPSUMMERING	24
KAPITTEL 4: MAB-PROGRAMMET OG BIOSFÆREOMRÅDENE	25
4.1 INNLEDNING	25
4.2 <i>MAN AND THE BIOSPHERE PROGRAMME</i>	25
4.3 MANICOUAGAN-UAPISHKA.....	29
4.4 ÖSTRA VÄTTERBRANTERNA	30
4.5 NORDHORDLAND	32
4.6 OPPSUMMERING	34
KAPITTEL 5: "TOWARDS A MODEL REGION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT."	35
5.1 INNLEDNING	35
5.2 TO BIOSFÆREOMRÅDER.....	36
5.2.1 Strukturelle utfordringer og prosjekter.....	36
5.2.2 Geografiske grenser, soneinndeling og natur kontra industri.....	41
5.2.3 Nettverksbygging og kommunikasjon.....	45
5.3 DISKUSJON	46
5.4 EN BÆREKRAFTIG UTVIKLING	48
5.5 ET GENERASJONSSKIFTE	49
5.6 OPPSUMMERING	51
KAPITTEL 6: BIOSFÆREOMRÅDER I ET REGIONALT PERSPEKTIV	53
6.1 INNLEDNING	53
6.2 DEN STRUKTURELLE PRAKSISEN	54
6.3 REGIONALE PROSESSER	56
6.4 BIOSFÆREOMRÅDER SOM SKAPTE REGIONER.....	60
6.5 OPPSUMMERING	63
KAPITTEL 7: NORDHORDLAND - EN REGION, ET BIOSFÆREOMRÅDE?	65
7.1 INNLEDNING	65
7.2 REGIONEN NORDHORDLAND	66
7.3 NORDHORDLAND BIOSFÆREOMRÅDE VESTNORSK KYSTLANDSKAP	68

7.4 EN KLIMASTATUS	73
7.5 UTFORDRINGER FOR NORDHORDLAND BIOSFÆREOMRÅDE	76
7.6 OPPSUMMERING	79
KAPITTEL 8: KONKLUSJON.....	80
8.1 OPPSUMMERING	80
8.2 SVAR PÅ PROBLEMSTILLINGENE.....	81
8.1.1 <i>Hvordan fungerer biosfæreområder og hvilke roller kan de ha i sine områder?.....</i>	<i>81</i>
8.1.2 <i>På hvilke måter kan biosfæreområder skape eller forsterke regioner og regionaliseringsprosesser?</i>	<i>81</i>
8.1.3 <i>Hvordan kan miljøskadelige virksomheter passe inn i realiseringen av en bærekraftig utvikling?.....</i>	<i>82</i>
8.3 VEIEN VIDERE – NORDHORDLAND OG BÆREKRAFTIG UTVIKLING.....	83
LITTERATURLISTE.....	84
KILDER.....	87
APPENDIKS 1: INTERVJUGUIDE	88
APPENDIKS 2: LISTE OVER KART OG FIGURER	89
APPENDIKS 3: LISTE OVER RESPONDENTER	90

KAPITTEL 1: INNLEDNING

Biosphere reserves are sites established by countries and recognized under UNESCO's Man and the Biosphere (MAB) Programme to promote sustainable development based on local community efforts and sound science.”¹

1.1 Tema

I skrivende stund arbeides det med å etablere det første, moderne UNESCO biosfæreområde i Norge: Nordhordland Biosfæreområde Vestnorsk Kystlandskap.²

'Biosfære' betegner det området der det finnes organisk liv på jorden.

'Biosfæreområder' er designert av UNESCO og er geografiske steder med unike natur- og kulturverdier der lokalsamfunnet ønsker bred fokus på en bærekraftig utvikling. Samspillet mellom mennesker og natur er sentralt i prosjektet og ressursutnytting er et viktig tema. Nyere biosfæreområder omfatter også relasjoner til lokal industri. Forprosjektet til det planlagte biosfæreområde i Nordhordland tar for seg de elementene som må på plass for at en region eller et sted skal få status som biosfæreområde. Blant annet skal det fremtidige biosfæreområde inneholde de tre funksjonene bevaring, utvikling og støtte, for eksempel til prosjekter.

Masterprogrammet Region og regionalisering åpner for en mengde oppgavemuligheter, og med litteraturvitenskap og nordisk i kofferten, ga dette meg et vidt interessefelt. Jeg ble svært interessert da jeg fikk tips av en professor ved UiB at Nordhordland er i prosessen til å bli et UNESCO biosfæreområde.³ Jeg bor selv i regionen og tanken om at Nordhordland kanskje kan bli et biosfæreområde synes jeg

¹ <http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/ecological-sciences/biosphere-reserves/> (30.04.2014).

² Navnet på området pr. 01.05.2014. Dette kan forandre seg.

³ <http://www.bt.no/nyheter/lokalt/Nordhordland-UNESCO-aktuell-1756017.html> (Hentet 02.01.2014).

er svært spennende. Hva kan biosfæreområder ha å si for den videre utviklingen i regionen?

1.2 Bakgrunn og relevans

Biosphere Reserves, som vanligvis blir kalt for biosfæreområder på norsk, tilhører UNESCO (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*) sitt program *Man and the Biosphere Programme* (MAB). I april 2014 eksisterer det 621 biosfæreområder i 117 land.⁴ Biosfæreområder er etablert for å ha fokus på bærekraftig utvikling gjennom et frivillig engasjement i lokalsamfunnet og forskning på økosystemer og ressursutnytting. Statusen som et av UNESCO biosfæreområder innebærer å prøve ut levemåter som bygger på en langsiktig bruk av ressursene, altså måter å fremheve aktiviteter som ikke forringer eller ødelegger naturen. Biosfæreområder skal være levende områder med høye natur- og kulturverdier som omfatter verdifulle ressurser. Samhandlingen mellom mennesker og natur er et viktig utgangspunkt, og ulike typer ressursutnytting og/eller næringsvirksomhet er viktige utfordringer. Nyere biosfæreområder er også rettet mot industri og ambisjonene her er å integrere slik virksomhet i arbeid som skal fremme grønn ekspansjon. Til forskjell fra naturparker eller reservater, er det ikke tilknyttet pålegg eller restriksjoner til biosfæreområdene.

212 av biosfæreområdene ligger i Europa, hvor Sverige i 2014 har fem slike områder. Norge er et av fire land i Europa der ingen ennå er opprettet. Da MAB-programmet startet opp i begynnelsen av 1970-årene, hadde Norge et av de første biosfæreområdene, Nordøst-Svalbard. Imidlertid mistet området UNESCO-statusen i 1997 fordi det ikke oppfylte kravet om befolkning i området.⁵ Bakgrunnen var også en revurdering internasjonalt av hva biosfæreområder skulle være. Nå ønsket man å forsterke fokuset på menneskets påvirkning i biosfæren. MAB-programmet ville at det

⁴ <http://www.unesco.org/>.

⁵ Hansteen, T., Kristiansen, G., Stenseth, N. Chr., 1997.

sosiale aspektet skulle være mer fremtredende enn hva det hadde vært. I 1995 ble dette nedfelt i strategiplanen *The Seville Strategy* som blant annet setter opp retningslinjer for den videre utviklingen av biosfæreområdene.

Ved siden av strategier setter rammeverket *The Statutory Framework of the World Network of Biosphere reserves* føringer for strukturelle praksiser og kriterier for biosfærestatusen. Artikkel 4 i rammeverket forklarer at et av kriteriene for biosfæreområder er å kunne utføre de tre funksjonene: bevaring, utvikling og støtte. For å gjennomføre disse bør de ha en funksjonalistisk soneinndeling: kjernesoner som har langsiktig bevaring og vern, buffersoner som fungerer som beskyttende soner for kjernesonene og et ytre område der bærekraftig natur- og kulturforvaltning blir utviklet og praktisert.⁶

Etter 1997 har Norge vært inn og ut av det internasjonale nettverket av biosfæreområder. Til tross for at engasjerte grupper har ønsket en sterkere tilknytting til MAB-programmet⁷ så har ikke nye biosfæreområder blitt opprettet. Kunnskapen om biosfæreområder har dermed vært lav i landet, mens programmet *UNESCO World Heritage Sites* har i større grad blitt sett på som interessant. Nå er imidlertid dette i ferd med å forandre seg. I Nordhordland, en region nord for Bergen, er et forprosjekt i gang.

1.3 Problemstillinger og avgrensning

Ettersom Nordhordland biosfæreområde er kun i planleggingsfasen og ikke har status som et offisielt biosfæreområde, vil jeg løfte blikket over landegrensene. Gjennom å lese om andre biosfæreområder og observere og intervjuer mennesker som jobber i dem, ønsker jeg å lage et bilde av hvordan de faktisk kan fungere i praksis. Jeg er interessert i å se hvilke vurderinger og ambisjoner som vektlegges på

⁶ *Statutory Framework of the World Network of Biosphere Reserves.*

⁷ Deltagende observasjon og samtaler med informanter.

lokalt nivå. I et regionalt perspektiv vil jeg undersøke hva biosfæreområder kan være, hvilke måter de kan påvirke og definere regionen og hvilke roller de kan ha. Jeg vil også se på hvordan regionaliseringsprosesser og biosfæreområder kan sees i lys av hverandre. Jeg skal se komparativt på to biosfæreområder: Manicouagan-Uapishka i Canada og Östra Vätterbranterna i Sverige. Disse områdene har klare paralleller til Nordhordland fordi de blant annet har industri i det avgrensede biosfæreområdet. Biosfæreområder som har utfordringer knyttet til miljøskadelig industri er interessant, særlig fordi Nordhordland er en region som kanskje aller helst er kjent for Statoils oljeraffineri på Mongstad. Jeg vil derfor diskutere utfordringene i Nordhordland gjennom en sammenligning av de to biosfæreområdene i Sverige og Canada. Mine problemstillinger blir derfor:

- *Hvordan fungerer biosfæreområder og hvilke roller har de?*
- *Kan biosfæreområder skape eller forsterke regioner og regionaliseringsprosesser?*
- *Hvordan kan miljøskadelige virksomheter passe inn i realiseringen av en bærekraftig utvikling?*

1.4 Oppgavens struktur

I kapittel 2 i oppgaven vil jeg i hovedsak presentere tidligere forskning på biosfæreområder, beskrive region og regionaliseringsteorier og se nærmere på de ulike begrepene 'biosfære' og 'bærekraftig utvikling'. Mine metodiske tilnærminger kommer frem i kapittel 3. Her ser jeg på de ulike metodene jeg har brukt og begrunner hvorfor. I kapittel 4 vil jeg forklare det strukturelle innholdet i MAB-programmet og biosfæreområder og presentere kort de tre områdene jeg undersøker. I Kapittel 5 vil jeg med utgangspunkt i mitt empiriske material gjøre en komparativ analyse av biosfæreområdene. I kapittel 6 vil jeg gå videre med analysen

og relatere biosfæreområder til teorier om region og regionalisering. I kapittel 7 retter jeg blikket mot Nordhordland som region og som et mulig biosfæreområde. Her vil jeg se på planene og forventningene til Nordhordland som biosfæreområde og diskutere hvordan miljøskadelige virksomheter kan passe inn i realiseringen av bærekraftig utvikling. Kapittel 8 er en oppsummering av de sentrale problemstillingene. Her vil jeg vurdere hvilke konklusjoner som kan trekkes.

KAPITTEL 2: DET TEORETISKE UTGANGSPUNKTET

2.1 Innledning

I dette kapitlet vil jeg ta for meg oppgavens teoretiske utgangspunkt. Jeg vil se på ulike måter å tenke region og regionalisering på, og dermed danne et grunnlag for videre diskusjon senere i oppgaven.

Biosfæreområder er steder som på ulike måter er geografisk avgrenset. Det å få status som biosfæreområde av UNESCO krever at visse kriterier og forutsetninger er oppfylt. Jeg ønsker å se prosessene i biosfæreområdene i lys av begreper om region og regionalisering. Aktuelle spørsmål blir da hvordan vi best kan definere hva en region er og hva regionalisering vil si. Jeg vil presentere kort begrepet 'bærekraftig utvikling'. Aller først vil jeg utdype om fenomenologi som et perspektiv i oppgaven.

2.2 Perspektiver

Masteroppgaven tar utgangspunkt i to perspektiver: Det strukturelle perspektivet, der jeg ser på komposisjonen i biosfæreområdene, og det fenomenologiske perspektivet, der jeg ser på forståelsen av dem. Fenomenologi kan sees som et overordnet teoretisk perspektiv hvor konkrete fenomener er konstituert og hvordan de endrer seg. Eksempler på dette er menneskets bruk av kultur og miljø, teknologi eller kunst.⁸ Fokus legger dermed vekt på menneskers oppfatning av deres hverdagsliv, ting og

⁸ Frykman, J. og Gilje, N., 2009, s. 12.

steder. Disse tingene smelter sammen og er med på å prege kulturen menneskene opplever og samtidig er en del av. Frykman og Gilje (2009) forklarer at når mennesker tar del i landskapet, som å gå turer, fiske eller lignende, blir landskapet og naturen aktivert. Gjennom disse aktivitetene blir kulturen på en indirekte måte skapt av naturen.⁹ Samtidig som bruken av naturen skaper kultur, får naturen ofte tilført verdi gjennom kulturen. Et fenomenologisk perspektiv er spørsmålshellingen ikke rettet mot hvorfor, men *hvordan* noe oppleves. Subjektet blir til gjennom dets samhandling med verden før det blir systematisert og tillagt mening.¹⁰ Begrepet 'life-world', livsverden, er et sentralt begrep: "It is not the frame around our life, rather it is the strokes of the brush that make the things in the painting hang together. Within it we act, think, believe and create".¹¹ Fenomenologi tar utgangspunkt i en pre-refleksiv måte å studere disse malerstrøkenes ulike konturer og farger. Når en studerer prosesser som involverer steder og regioner, er dette perspektivet en god måte å se på hvordan fenomener kan oppleves. Biosfæreområder er knyttet til opplevelsen og forståelsen av menneskers forhold til sted. Det er menneskers tanker, visjoner og handlinger som konstituerer hvordan mennesker på en umiddelbar måte interagerer med stedet og regionen.

2.3 Litteratur om biosfæreområder

Det er skrevet flere masteroppgaver og doktoravhandlinger om biosfæreområder. I hovedsak tematiseres biosfæreområder i lys av naturforvaltningsteori, landskapsplanlegging, teorier om sosiale nettverk eller som ledd i bærekraftig utvikling. Mange forholder seg til biosfæreområder som måter å forvalte natur- og kulturverdier ofte i en lokal kontekst. Eksempler på dette er to doktorgradsavhandlinger fra Sverige: *Nurturing resilience in social-ecological systems*¹² og *Co-management of the agricultural landscape in the UNESCO*

⁹ Frykman, J. og Gilje, N., 2009, s. 22-23.

¹⁰ Frykman, J. og Gilje, N., 2009.

¹¹ Frykman, J. og Gilje, N., 2009, s. 37.

¹² Lisen Schultz, 2009: Stockholm University.

Biosphere Reserve East Vättern Scarp Landscape.¹³ Disse tar utgangspunkt i blant annet hvordan naturforvaltningen kan bli organisert og opprettholdt, og hvordan samhandlingen innad i forvaltningen kan fungere. Rebecca Miriam Pollock har studert Canadiske biosfæreområder. I doktoravhandlingen *The role of UNESCO Biosphere Reserves in Governance for Sustainability: cases from Canada*¹⁴ har hun valgt ut tre biosfæreområder og analyserer dem i forhold til offentlig myndigheter og bærekraftig utvikling. Hun ser særlig på utfordringer til offentlige myndigheter med tanke på kompleksiteten i begrepet om bærekraftig utvikling og hvordan biosfæreområdene fungerer i forhold til dette.

Det er også skrevet en rekke rapporter om biosfæreområder. Av norsk litteratur har jeg funnet særlig to rapporter som har relevans for oppgaven: *Problemstillinger knytta til eventuell oppretting av biosfæreområde i Noreg*¹⁵ og *Biosfæreområder i Norge?*¹⁶ Disse er forfattet henholdsvis av Nicolas Rodriguez og den norske MAB-komiteen. Begge rapportene betrakter problematikken rundt biosfæreområder i Norge og gir en fremstilling av hva biosfæreområder er og hva de eventuelt kan være i et norsk perspektiv. Mens rapporten fra 1997 tar for seg MAB-programmet i en historisk kontekst, analyserer rapporten fra 2012 rammeverket og strategiene bak biosfæreområdene.

Rapporten *Vägledning för utveckling av biosfärområden och MAB-programmet i Sverige*¹⁷ utformet av den Svenske MAB-komiteen i 2005 gir en nasjonal veiledning til nye biosfæreområder. Blant annet blir det beskrevet i detalj hvordan søkeprosessen bør foregå. "Swedish Environmental Protection Agency" har forfattet rapporten *The process of creating Biosphere Reserve*¹⁸ som ser nærmere på hvordan utviklingsprosessen faktisk har skjedd i de fem ulike biosfæreområdene i Sverige. Denne tar for seg prosessen i et mer analytisk perspektiv, og peker blant annet på utfordringer ved biosfæreområdene. Jeg har også hatt utbytte av *En undebär fredag*¹⁹ av Roger Olsen som gir et historisk bilde av Östra Vätterbranterna i

¹³ Malena Heinrup, 2012: Stockholm University.

¹⁴ 2009: Trent University.

¹⁵ Den norske MAB-kommisjonen, 2012.

¹⁶ Den norske MAB-komiteen, 1997.

¹⁷ Svenska MAB-komiteen, 2005.

¹⁸ Olsson, A., Sandström, E., 2013.

¹⁹ Gränna Skogsgrupp, 2012.

Sverige før prosjektet ble et biosfæreprosjekt. I tillegg har jeg sett på rammeverket og strategiplaner og en del offisielle rapporter fra MAB-programmet som forteller om biosfæreområder i verden. Dette har gitt en forståelse av områdenes funksjon og organisasjon i biosfæreområdene og hvordan de inngår i et internasjonalt nettverk.

I forhold til allerede eksisterende litteratur skiller min oppgave seg ut ved også å ta utgangspunkt i teorier om regionale prosesser slik disse konkret kan utfolde seg i spesifikke områder. Det er ikke utelukkende de abstrakte begrepene eller forvaltningsspørsmål som står i fokus. Primært rettes søkelys mot hvordan oppretting av biosfæreområder kan ses i lys av regionale prosesser som har innvirkning på regionen og menneskene i regionen. Dette perspektivet er ikke fremhevet i tidligere litteratur.

2.4 Litteratur om region og regionalisering

Region- og stedsteorier bygger ofte på ulike perspektiver. Noen forskere relaterer stedet til individuelle kategorier som opplevelse og tilhørighet, mens regioner knyttes til kollektive oppfatninger som kan spenne over generasjoner.²⁰ Tradisjonelle måter å forholde seg til regioner på har vært å vurdere dem som geografisk avgrensede områder basert på natur og lokale samfunnsstrukturer. Over tid er forskere fattet større interesse for hvordan regioner er konstituert og fått mening gjennom menneskelig samværsformer og fellesskap. Søkelyset har vært rettet mot så ulike felt som forskning på helse, språk, matkultur, og kommunesamarbeid. Regioner er dermed ikke noe gitt, men noe foranderlig. Slik er regioner blitt et prosessuelt fenomen, ofte karakterisert gjennom begrepet regionalisering.²¹ Ofte deles regioner opp i ulike typer: formale regioner, identitetsregioner, funksjonelle regioner, administrative regioner, og politiske/økonomiske regioner.²² Denne måten å se

²⁰ Berg, N., Dale, B., Lysgård, H. K., Løfgren, A., 2004, s. 32-33.

²¹ Berg, N., Dale, B., Lysgård, H. K., Løfgren, A., 2004, s. 30-31.

²² <http://www.hordaland.no/upload/Regional%20utvikling/kommunesamarbeid/pdf-filer/RegionFylkesplan.pptAL.pdf> (hentet 14.04.2014).

regioner på gjør det lettere å forstå hva begrepet omfatter. I forhold til sted blir region et videre begrep i den forstand at region kan omslutte flere steder. Disse kan i seg selv være betydningsbærende ut fra spesifikke aktiviteter, historiske hendelser, opplevelser, potensialer osv. Dette betraktes gjerne som identitetsskapende elementer som igjen bidrar til å gi regionen mening.

Samfunnsforsker Sverre Jervell trekker inn hvordan regioner er noe eget og fraskilt fra staten, og regionalisering betegner dermed regionenes innflytelse over egen utvikling. Regionene "går fra å være objekter til å bli subjekter, fra å være iverksettere av nasjonalstatens politikk til selv å bli politiske aktører."²³ Jervell gir på denne måten det regionale et mer konkret perspektiv ved å sette regioner opp mot nasjonalstaten. Regioner blir på denne måten et uttrykk for et fellesskap fraskilt fra det større fellesskapet vi kaller nasjonalstaten. Jervell sin forståelse av regionaliseringsprosessene blir dermed noe som foregår nedenfra og innad i det regionalt avgrensede området. Hans oppfatning av region er et fenomenologisk perspektiv. Denne innfallsvinkelen kan også gjenkjennes i boken *Mennesker, steder og regionale endringer*. Her har teoretikeren Henri Lefebvre fått en sentral plass for han hevder at sosiale handlinger skaper en forståelse av rom som geografiske organiseringer. Sosial romlighet kan i følge ham deles inn i romlig praksis (det erfarte), rommets representasjon (det begrepsliggjorte) og representasjonenes rom. Når den romlige praksisen relateres med det begrepsliggjorte i det levende rommet, utvikles geografiske organiseringer i den konkrete sosiale handlingen.²⁴ Regionalisering blir dermed en sosial prosess der sosiale praksiser struktureres i det romlige.

I *Regioner som forestilte fellesskap – hvordan og hvorfor?* er Hans Kjetil Lysgård, forsker i regionale studier, opptatt av hvordan regioner konstitueres.²⁵ Perspektivet hans bygger videre på ideen om romlig praksis. Lysgård peker på hvordan regioner utfyller bestemte funksjoner i samfunnet. Det kan være gjennom politikktutforming, som kunnskapsproduksjon eller praktisk hverdagsliv.²⁶ Lysgård deler regioner inn i ulike kategorier alt etter hvilke formål de har. Dette kan være å bruke begrepet

²³ Jervell, S., 1998, s. 157.

²⁴ Berg, N., Dale, B., Lysgård, H. K., Løfgren, A., 2004, s. 219.

²⁵ Lysgård, H. K., 2007.

²⁶ Berg, N., Dale, B., Lysgård, H. K., Løfgren, A., 2004, s. 219.

metodisk, politisk eller som et identifiserende begrep. ”Spørsmålet er ikke om et territorium berettiget kan kalles en region eller ikke, men i hvilken forstand det kan kalles en region, noe som egentlig er et spørsmål om hvilke intensjoner og formål som ligger bak ideen om en region”²⁷ Ved å tenke region på denne måten, prøver han å identifisere grunnlaget for inndeling av regioner. Lysgård mener at region er sosiale konstruksjoner som kan betraktes som forestilte fellesskap. Dette innebærer at det eksisterer en oppfatning om et homogent område. Dersom regionbegrepet skal være reelt å bruke for dette, bør begrepet i følge Lysgård være konstituert av tre roller: som metodisk verktøy, et politisk redskap og være identifiserende for befolkningen. Gjennom disse rollene dannes det romlige forestillinger som han mener gir en oppfatning av region.

Ved å ta utgangspunkt i geografen Anssi Paasi sin dekonstruering av regional identitet og regionaliseringsprosesser, definerer Lysgård fire måter å utvikle et regionalt identitetsnarrativ.²⁸ Det kan være sosiale praksiser som er institusjonaliserte. Områdets ’image’ kan være en annen måte, som en presentasjonen eller representasjonen av regionen. Prosessen som definerer et ’oss’ mot ’de andre’ kan også gi være et komponent. Og til slutt kan bevisstheten befolkningen har av regionen er med på å skape et narrativ.²⁹ Disse ulike komponentene skaper til sammen en fortelling om regionens identitet. Ved å trekke frem de ulike måtene å skape identitetsnarrativ, ønsker Lysgård å forklare nettopp hva som skaper de romlige forestillingene. Regionens identitet kan slik komme til uttrykk i alle ulike praksiser og prosesser som befinner seg innad i den regionale avgrensningen. Disse er med på å opprettholde og utvikle den regionale identiteten og oppfatning av et fellesskap. Å dele opp identitetsnarrativ på denne måten, gir dermed et grunnlag til å definere og fremheve hva regionen kan bestå av.

En av de nyere bøkene som diskuterer region er *Det regionale Norge 1950 til 2050*. Her presenteres regionalisering som noe som ”betegner prosesser og institusjonsbygging med kulturelle, økonomiske og politiske sider.”³⁰ Forfatterne bak boken er ikke opptatt av identitet på samme måte som Lysgård. Regionsperspektivet

²⁷ Berg, N., Dale, B., Lysgård, H. K., Løfgren, A., 2004, s. 35.

²⁸ Lysgård, H. K., 2007, s. 90.

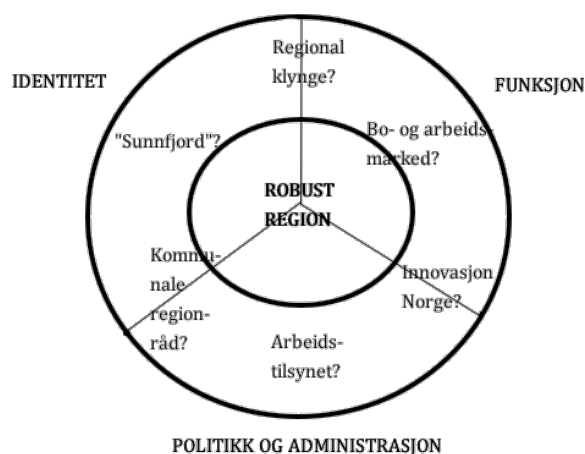
²⁹ Lysgård, H. K., 2007, s. 91-92.

³⁰ Hanssen, G., Klausen, J., Langeland, O., 2012, s. 34.

bygger på en sammenslutning av abstrakte og formelle avgrensinger. Disse tre sidene av regionaliseringsprosessene blir sett som ulike former for "territoriell integrasjon"³¹. Forfatteren hevder at det er et samspill mellom de ulike sidene i prosesser og institusjonsbygging og at dette gir regionen en oppfatning av å være levende og reell:

Det er integrasjonen som gir regionbegrepet mening og som gjør at regionene oppleves som betydningsfulle sosiale, politiske og økonomiske realiteter. (...) Det å snakke om en region er egentlig det samme som å påstå at det finnes et underliggende og geografisk avgrenset mønster av sosial, politisk og økonomisk integrasjon som gjør dette området forskjellig fra omgivelsene.³²

Ved å se på disse ulike sidene skaper forfatterne en modell for å analysere regioner i et integrasjonsperspektiv. Slik mener dem at det er lettere å se hvilket grunnlag regionen bygger mest på og hvor robust regionen er. Dersom et område mangler en eller flere av trekkene i den territorielle integrasjonen, oppfattes regionen i følge forfatterne som svak eller ikke-eksisterende. For å vise dette anvendes en analysemodell (kapittel 14). Denne kan brukes til å kartlegge de ulike kategoriene og hvor integrert de er i forhold til hverandre. Slik kan en vise innholdet i kjennemerkene og diagnostisere styrken av region. I figur 2.1 under har jeg prøvd å fremstille denne analysemodellen slik den fremtrer i boken.

Figur 2.1: Kopi av analysemodellen "Analyse av regioner ut fra de tre integrasjonsdimensjonene" fra *Det regionale Norge 1950 – 2050*, s. 338.

³¹ Hanssen, G., Klausen, J., Langeland, O., 2012, s. 335.

³² Hanssen, G., Klausen, J., Langeland, O., 2012, s. 336.

I realiteten vil regioner ofte fremstå i ytterpunktene mellom en eller flere sider. Hovedtyper som skiller seg ut innenfor disse tre dimensjonene kan være territorielle enheter, identitetsregioner, funksjonelle regioner og samhandlingsregioner.³³ Her skiller mellom regiondannede prosesser ovenfra, som staten, og prosesser nedenfra, som aktører (offentlig og private) rotfestet i det lokale/regionale. Denne måten å analysere kan gi en god oversikt over hva regioner eller områder består av. Dette kan være en nyttig modell når oppbygging og struktur av biosfæreområder skal analyseres.

2.5 'Bærekraftig utvikling'

Begrepet 'bærekraftig utvikling' brukes stadig hyppigere i daglig tale, men er likevel et ord som kan være diffust og vanskelig. Bærekraftig utvikling er komplekst og kan ha flere betydninger. Forståelsen av begrepet er viktig i tilknytting til biosfæreområder siden 'bærekraftig utvikling' anvendes som et kjernepunkt i biosfæreområdene. Brundtland-kommisjonen innførte begrepet i Norge på slutten av 1980-årene. Etersom kommisjonen ble opprettet av FN (1983), er deres definisjonen av bærekraftig utvikling et godt utgangspunkt også i denne sammenhengen. I sluttrapporten til Brundtland-kommisjonen er bærekraftig utvikling definert slik: "Bærekraftig utvikling er utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekke sine behov".³⁴ Rapporten peker på to nøkkelmomenter. Det ene er å dekke grunnbehovene til de mest fattige i verden er med på å utvikle samfunnet mot mer miljøvennlige forutsetninger i tillegg til å bedre sosiale og økonomiske forutsetninger for alle. Det andre er hvordan dagens samfunn legger begrensinger på miljøets "muligheter til å imøtekomme dagens og framtidens behov".³⁵ Verdens fattige lever dag til dag uten muligheten til å tenke langsiktig. Bærekraftig utvikling blir videre beskrevet som "en endringsprosess hvor

³³ Hanssen, G., Klausen, J., Langeland, O., 2012, s. 339.

³⁴ *Verdenskommisjonen for miljø og utvikling*, 1987, s. 42.

³⁵ *Verdenskommisjonen for miljø og utvikling*, 1987, s. 42.

ressursutnyttelse, investeringer, teknologisk utvikling og institusjonelle endringer alle harmonerer med hverandre og sikrer både det umiddelbare og fremtidige potensialet for å dekke menneskelige behov og forventninger.”³⁶ Denne måten å tenke bærekraftig utvikling på er tydelig en visjon, men det gir også en mer konkret oppfatning av begrepet. Hvordan lar dette seg gjennomføre på det regionale nivået eller i biosfæreområder?

Biosfæreområder er tilknyttet UNESCO og agendaen *UN Decade on Education for Sustainable Development*, dette vil si:

Education for Sustainable Development means including key sustainable development issues into teaching and learning; for example, climate change, disaster risk reduction, biodiversity, poverty reduction, and sustainable consumption. It also requires participatory teaching and learning methods that motivate and empower learners to change their behaviour and take action for sustainable development.³⁷

Dette eksemplifiserer hva bærekraftig utvikling i praksis kan bety. Biosfæreområder er en del av et internasjonalt nettverk, og det er en fordel å trekke begrepet om bærekraftig utvikling i en global kontekst. For at kommende generasjoner skal få tilfredsstillt sine behov, må grunnlaget for liv i det hele tatt være en selvfølge. Ord som klimakrise og klimarapport er stadig i mediebildet. Det blir diskutert om hvorvidt planetens levedyktighet kan være i fare og om menneskeheten kan forandre eller bremse denne utviklingen. I biosfæreområder er det først og fremst samhandling mellom mennesket og biosfæren på et lokalt og regionalt nivå som er utgangspunktet. Målet skal være en bærekraftig utvikling av lokalsamfunnet. I denne sammenhengen kan innlemmelse av Mongstad eller annen miljøskadelig industri tenkes å være en utfordring.

³⁶ Verdenskommisjonen for miljø og utvikling, 1987, s. 44.

³⁷ <http://www.unesco.org/new/en/education/themes/leading-the-international-agenda/education-for-sustainable-development/> (15.04.2014).

2.6 Oppsummering

Regionsanalyse har flere dimensjoner i denne oppgaven. Først og fremst, blir regionbegrepet rent praktisk brukt gjennom å se på bestemte regionalt avgrensede områder. Sentralt i oppgaven vil være å knytte biosfæreområder opp mot det regionale, både gjennom tradisjonell regionforskning og gjennom nyere måter å tenke region og regionaliseringsprosesser på. I forhold til drøftinger om biosfæreområder er dette et perspektiv som i liten grad har vært fokusert på. Gjennom strukturelle og fenomenologiske perspektiv vil jeg undersøke hvordan biosfæreområder kan sammenlignes med begrepet om region og regionalisering.

KAPITTEL 3: DEN METODISKE TILNÆRMINGEN

Figur 3.1: Quebec, Canada - høsten 2013. Foto: Eget bilde

”Feltarbeid åpner for at du kan tilegne deg kunnskap gjennom førstehånds erfaringer. Du kommer nærmere inn på folks virkelighet og får personlig kunnskap om dem. Slike direkte erfaringer kan bedre din forståelse og fortolkning av feltet.”³⁸

3.1 Innledning

Allerede høsten 2012 startet jeg opp datainnsamlingen min. I første omgang brukte jeg skriftlige kilder som kunne gi meg en innføring i hva biosfæreområder kan være. Jeg tok tidlig kontakt med personer i forprosjektet til det foreslåtte biosfæreområde i Nordhordland og fikk informasjon som ga meg et bredere grunnlag til forståelsen av temaet. Mine første informanter ble også døråpner for nye informanter. Slik fikk jeg også informasjon om det som skulle bli hovedarenaen for deltagende observasjon: konferansene EuroMAB og NordMAB i Canada. Her møttes mennesker tilknyttet de Europeiske og Nordamerikanske biosfæreområdene. I dette kapitlet vil jeg se nærmere på mine valg av metoder for datainnsamling og hvordan de har fungert. Jeg har i hovedsak anvendt tre metoder: kvalitative intervju, deltagende observasjon og komparativ metode.

³⁸ Fangen, K., 2011, s. 30.

3.2 Kvalitativ metode

Komparasjon er brukt som metode gjennom å se de ulike biosfæreområdene i forhold til hverandre. Jeg bruker også ulike kilder som sammenlignes og fortolkes. Skriftlige og muntlige kilder blir brukt gjennom hele oppgaven. Den komparative analysedelen bygger hovedsakelig på et empirisk kildegrunnlag av kvalitative intervjuer og deltagende observasjon. Ved å sammenligne to UNESCO biosfæreområder i Canada og Sverige har jeg fått et bedre inntrykk av hvordan biosfæreområder fungerer på de ulike stedene. Slik har jeg fått innsikt i ulike prioriteringer, visjoner, målsetninger, konflikter etc. Dette sier noe om hvordan biosfæreområdene fungerer regionalt.

3.2.1 Skriftlige og muntlige kilder

I tillegg til det empiriske materialet som jeg har samlet, har jeg også brukt skriftlige kilder. Rapporter, nettsider og andre skriftlige kilder har gjerne visjoner, strukturer og definisjoner klarere formulert. Ved å sammenligne de ulike kildetyperne får man dermed et godt grunnlag for en helhetlig forståelse av det man forsker på. Men når en ønsker å få frem prosesser, opplevelser og oppfatninger av biosfæreområder i praksis, har muntlige kilder en klar fordel. Å oppleve steder og observere dialog og handling gir nærhet til studiefeltet. Ved å intervjuere personer som direkte har vært involvert i opprettelsen og utviklingen av biosfæreområder, er det mulig å få en dypere innsikt i arbeidet med biosfæreområder.

3.2.2 Valg av områder

Det finnes over 600 biosfæreområder i hele verden, og å finne frem til de jeg ville studere nærmere var vanskelig. På grunn av nærheten til Norge følte jeg det naturlig å velge et av biosfæreområdene i Sverige. Jeg fant også tidlig ut at diskusjonen om

miljøskadelig industri i biosfæreområder var viktig i forhold til det planlagte biosfæreområdet i Nordhordland der Statoil Mongstad er en av nøkkelindustriene. Det andre område som pekte seg ut var: Manicouagan-Uapishka, biosfæreområdet nord i Québec som har et av verdens største aluminiumsanlegg. Som en parallell til Nordhordland med Mongstad og tilknytting til Trollfeltet er dette absolutt interessant. Erfaringene fra biosfæreområder som møter slike utfordringer blir derfor nyttige. På EuroMAB-konferansen var det flere som var interessert i disse problemstillingene. Her fikk jeg også kjennskap til et biosfæreområde i Sverige, Östra Vätterbranterna, som har gruvedrift i sin region. Jeg fikk snakket med koordinatoren på konferansen og bestemte jeg meg for å fokusere på biosfæreområdet Östra Vätterbranterna i Sverige i tillegg til biosfæreområdet Manicouagan-Uapishka i Canada. Dermed ble disse to områdene valgt ut til komparativ studie.

3.3 Det empiriske materialet

3.3.1 Deltagende observasjon

Førstehåndserfaringer kan være verdifull kunnskap og skaper et materialet som kan gi en bedre og dypere forståelse av forskningsfeltet. I Nordhordland fikk jeg delta på strategimøter med arbeidsgruppen i forprosjektet Nordhordland biosfæreområdet. Her fikk jeg et unikt innblikk i hvordan gruppen arbeider og ideer og visjoner for det planlagte biosfæreområdet. Jeg ble oppdatert på status og progresjon, fikk tips til informasjon og litteratur. Ikke minst ble jeg kjent med personene som jobber med planleggingen og jeg fikk ta del i deres kontaktnettverk. Å bli kjent med menneskene i gruppen ga førstehåndskunnskap om temaet. Senere fikk jeg også overvære presentasjon av det planlagte biosfæreområdet under UNESCO-konferansen i Bergen i slutten av mars 2014. Fangen reflekterer hvordan deltagende observasjon gir muligheter til å studere aktiviteter, dialoger og de tilstedeværende.³⁹ En slik måte

³⁹ Fangen, K., 2011, s. 31.

å få nærhet til temaet ble en gunstig metode for meg. Gjennom feltturen til Canada fikk jeg også uformelle samtaler med personene fra arbeidsgruppen i Nordhordland biosfæreområdet og de introduserte meg for deres bekjenskaper i MAB.

Feltarbeidet i Quebec og Ontario ga en viktig innfallsvinkel til temaet. EuroMAB er et stort nettverk av biosfæreområdene fra Europa og Nord-Amerika som holder konferanser ca. annen hvert år. NordMAB er et mindre og nyere nettverk med de nordligste biosfæreområdene fra EuroMAB. På EuroMAB-konferansen var det 190 personer - alle med en ulik tilknytning til biosfæreområder. Konferansen ble holdt i The Frontenac Arch Biosphere Reserve (nord i delstaten Ontario). NordMAB-konferansen var betraktelig mindre med ca. 22 personer og ble arrangert i Manicouagan-Uapishka Biosphere Reserve.

Ved å delta i ulike seminarer og workshops fikk jeg en god idé om hvilke forskjeller det kan være mellom områdene og hva slags utfordringer det jobbes med i dag. Fangen trekker frem hvordan man gjennom deltagende observasjon kan få kunnskap som forskere senere kan konfrontere deltagerne med.⁴⁰ Dette viste seg å stemme og ga meg et godt grunnlag til å gjøre intervjuer. Konferansen bød på nyttig informasjon, konkrete problemstillinger som kunne følges opp i kvalitative intervjuer og et tilgjengelig nettverk å velge intervjuobjekter fra.

I Quebec og Ontario fikk jeg guidet turer i tre ulike biosfæreområder, og opplevelsen av ulike biosfæreområder var svært givende. Viktigst var inntrykkene fra Manicouagan-Uapishka. Her fikk jeg møte samarbeidspartnere og sentrale aktører i biosfæreområdet, i tillegg fikk vi omvisning på et vannkraftverk (Hydro Quebec) og et aluminiumsmelteverk (Alcoa). Det konkrete innsynet på stedene ga meg en ny dimensjon i oppfatningen av biosfæreområdet. Jeg fikk oppleve naturen som diskusjonene handlet om og jeg smakte på lokal mat og drikke som ble fremhevet som spesielle for områdene. Dessuten var det anledninger til å snakke med mennesker som bor og jobber der. Jeg fikk også overvære diskusjoner og oppleve reaksjoner til de andre deltagerne på konferansen og omvisningene. Ved å være tilstede i områdene og samtale med samarbeidspartnere fikk jeg en dypere

⁴⁰ Fangen, K., 2011, s. 31.

forståelse av den sosiale interaksjonen og prosessene i biosfæreområdene. Jeg sitter igjen med et empirisk materiale som omfatter bilder, presentasjoner, brosjyrer, og egne feltnotater. Dette gir ulike perspektiver til forståelsen av temaet. Disse ble nyttige under de kvalitative intervjuene som fant sted i etterkant av feltturen til Canada.

3.3.2 Kvalitative intervju

Kvalitative intervju kjennetegnes av ønsker om å få en dypere forståelse av informantens kunnskaper om og opplevelser. Kvale og Brinkmann nevner at målsettingen med slike intervju er å se verden gjennom forsknings subjektets blikk og få frem meningen av vedkommende erfaringer i et forskningsperspektiv.⁴¹ For å få innblikk i hvordan det praktiske arbeidet fungerer innad i et biosfæreområdet, valgte jeg derfor denne metoden. Dette ga meg konkret informasjon om det praktiske arbeidet i biosfæreområdene. Prosessene, meninger og perspektiver ved ulike sider av temaet ble både tydeligere og mer dyptgripende enn hva rapporter og annen litteratur kan formidle.

Informantutvalget mitt ble gjort hovedsakelig på grunnlag av de intervjuedes roller og tilknytning til biosfæreområdene. Fangen peker på hvor viktig det er å gjøre et strategisk informantutvalg.⁴² Jeg valgte å intervju sentrale personer i biosfæreprosjektene. Koordinatorene for de ulike biosfæreområdene har førstehåndkunnskap om hvordan prosessene innad fungerer i praksis. Gjennom å se på biosfæreområdene i et aktørperspektiv, fikk jeg innblikk i hvordan områdene fungerer administrativt samt de personlige oppfatningene og erfaringene av det praktiske arbeidet i de ulike områdene.

I Nordhordland intervjuet jeg prosjektlederen i forprosjektets arbeidsgruppe. I forkant av intervjuet hadde jeg god kontakt med flere i denne gruppen, noe som ga rom for flere uformelle samtaler. Dette åpnet for fortrolighet til informantene som igjen ga

⁴¹ Kvale, S., og Brinkmann, S., 2009.

⁴² Fangen, K., 2011, s. 52.

muligheter for å løfte frem informantenes kunnskap. Jeg intervjuet også koordinatoren for region-nettverket EuroMAB, og den norske kontakten i MAB. Da jeg begynte planleggingen, ønsket jeg å intervju noen med sterke meninger om et mulig biosfæreområdet i Nordhordland, men forprosjektet i Nordhordland er i en så tidlig fase at jeg så dette som vanskelig. Kvalitative intervju med eksperter, i mitt tilfelle eksperter på biosfæreområder, kalles *eliteintervju*. Kvale og Brinkmann diskuterer intervjuer med elitepersoner og trekker frem blant annet at intervjueren bør ha god kunnskap om temaet slik at intervjuet kan få et mer symmetrisk maktforhold. Innsikt muliggjør også at intervjueren kan klare å se forbi "forberedte innlegg" og stille utfordrende spørsmål som åpner for ny forståelse.⁴³ Derfor ble det viktig for meg å bruke god tid og intervjuene var lange.

Da jeg var i Canada høsten 2013, fikk jeg muligheten til å høre på og samtale med begge koordinatorene for biosfæreområdene. Tiden ble dessverre knapp, så vi avtalte intervju senere over telefon og via videooverføring. Kvalitative intervju over telefon og via videooverføring innehar flere utfordringer. Ved mangel på ansikt-til-ansikt kontakt var det vanskeligere å få den samme personlige kontakten som jeg fikk på de andre intervjuene. Mangel på for eksempel øyekontakt kan være med på å begrense den personlige dialogen som et kvalitativt intervju ofte kan bære preg av. Nærkontakt åpner er mer fortrolig forhold mellom informant og intervjuer. Slik blir dialogene åpnere samtidig som kroppsspråket også kan formidle holdninger. Intervjuer via telefon og videooverføring blir derfor i utgangspunktet mer problemfylt.

Videooverføringen ga også tekniske utfordringer ved at intervjuet ble kuttet av flere ganger. Slik forsvant mye av flyten i samtalen og teknikken stjal litt av fokuset. Konteksten kan også være med på å forstyrre intervjuet. Jeg gjorde intervjuene mine på forskjellige steder: i telefon, gjennom videooverføring, på en kafe, et kontor og i et møterom. Telefon og videooverføringen ga meg en fordel ved at jeg kunne sitte hjemme i 'vante' omgivelser, noe som ga meg en trygghetsfølelse. Da var det også lettere å følge aktivt med på intervjuguiden uten at den forstyrret intervjuet. På kafeen var det litt støy i form av bråk og bevegelse fra de andre gjestene, noe som gjorde at det ble lettere å miste tråden underveis.

⁴³ Kvale, S., og Brinkmann, S., 2009, s. 159.

En utfordring ved det kvalitative intervjuet var også språkbarrieren. Intervjuene med de utenlandske informantene foregikk på engelsk og svensk/norsk. Siden engelsk ikke er mitt naturlige språk, måtte jeg ordlegge meg litt annerledes enn det som var naturlig for meg. Impulsive spørsmål som kunne dukke opp underveis, ble dermed vanskeligere å formulere. Språkbarrieren førte til repetisjon og gjentakelser. Flyten i samtalen kunne derfor bli vanskelig.

Jeg valgte å transkribere intervjuene i det språket det ble snakket i. De kvalitative intervjuene består dermed i to engelske intervju, der jeg intervjuer koordinatoren for det canadiske biosfæreområdet og koordinatoren for EuroMAB. Videre har jeg et svensk/norsk intervju med koordinatoren for det svenske biosfæreområdet.

Transkripsjonen av dette intervjuet bærer preg av et blandet språk. I tillegg til har jeg to norske intervju, med prosjektlederen til forprosjektet Nordhordland biosfæreområde og med den norske kontaktpersonen i MAB.

3.4 Forskningsetiske utfordringer

Det er etiske normer og regler som gjelder både for deltagende observasjon og kvalitative intervju. *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi* er en veiledning av forskningsetiske hensyn man bør være bevisste på i alle former for forskning og skal fungere som et hjelpemiddel for forskerne. I min oppgave har jeg måttet ta noen valg med hensyn til informanter og organisasjoner.

Da jeg deltok på strategimøtene måtte jeg være varsom ovenfor sensitiv informasjon som kunne dukke opp underveis. De forskningsetiske retningslinjene (NESH) peker blant annet på at "[f]orskeren skal respektere de legitime grunner private bedrifter, interesseorganisasjoner o.l. har til ikke å få offentliggjort opplysninger om seg selv,

sine medlemmer og sine planer.”⁴⁴ Jeg måtte i denne sammenhengen være hensynsfull og overse samtaler der personlige opplysninger kom frem.

Under feltarbeid i Canada, var jeg ekstra nøye på å være åpen ovenfor de andre deltakerne. Det var viktig å fortelle hvem jeg var og hvorfor jeg var der. Da jeg pratet med folk passet jeg alltid på å fortelle at jeg var student fra UiB og at jeg holdt på med en masteroppgave om biosfæreområder og deres påvirkning i regionen. Dette fikk jeg bare positive tilbakemeldinger på, de syntes det var interessant at jeg var der for å bli kjent med miljøet og lære om biosfæreområder. Til arrangørene av NordMAB-turen, hvor det var langt færre deltakere, hadde jeg allerede sendt mail og forklart hvem jeg var og hensikten med besøket. Jeg hadde også avtalt å intervju lederen for biosfæreområdet konferansen befant seg i. Fordi vi var en relativt liten gruppe fikk jeg god kontakt med deltakerne på NordMAB-konferansen, slik at alle visste hvem jeg var og hva jeg forsket på. I oppgaven hvor jeg referere til samtaler og diskusjoner jeg har hatt under konferansene, har jeg valgt å la personene få være anonyme. Bare aktuelle foredragsholdere har fått navnene sine publisert.

Jeg valgte å intervju informantene mine på grunn av deres offentlige stilling. I de forskningsetiske retningslinjene (NESH) omtales disse personene:

De kan ikke sies å få sin frihet truet i samme grad som andre, i den grad de selv frivillig har oppsøkt offentlig oppmerksomhet, eller har akseptert posisjoner som medfører offentlig oppmerksomhet. Utover dette tilsier hensynet til privatlivets fred, og hensynet til andre berørte parter – for eksempel deres familie – at konfidensialitetskravet må gjelde.⁴⁵

Jeg undersøker ikke bare informelle men også formelle trekk knyttet til biosfæreområdene ville anonymisering fått konsekvenser for forskningsarbeidet. Det ville dessuten være vanskelig å anonymisere dem fordi deres stillinger er gjenkjennbare. Jeg har derfor valgt å publisere navnene til informantene til de kvalitative intervjuene. Jeg fikk muntlig godkjenning til å ta opp og bruke intervjuene, men jeg valgte også å kontakte informantene i etterkant for å forsikre meg at de direkte sitatene var korrekt og at jeg hadde tillatelse til å bruke dem.

⁴⁴ NESH, 2009, s. 21.

⁴⁵ NESH, 2009, s. 18.

3.5 Oppsummering

Den metodiske tilnærmingen i oppgaven har vært å bruke ulike skriftlige kilder sammen med materialet skapt gjennom kvalitative intervju og deltagende observasjon. Jeg har brukt komparativ metode for å se på hvordan to ulike biosfæreområder fungerer. Gjennom det empiriske materialet har jeg fått innblikk i koordinatorenes tanker og opplevelser av biosfæreområdet. I tillegg har jeg samlet mye informasjon om biosfæreområder generelt. Jeg har måttet ta forskningsetiske valg underveis med hensyn til informantene og organisasjoner. Det har vært en spennende og lærerik prosess med noen utfordringer underveis.

KAPITTEL 4: MAB-PROGRAMMET OG BIOSFÆREOMRÅDENE

4.1 Innledning

Biosfæreområdene er en del av *Man and the Biosphere Programme* (MAB). I dette kapitlet vil jeg først se nærmere på historien bak programmet og undersøke mer detaljert rammeverket rundt biosfæreområdene. Videre vil jeg presentere MAB-programmet i Sverige og Canada samt biosfæreområdene Östra Vätterbranterna og Manicouagan-Uapishka. Historien til MAB-programmet i Norge og Nordhordland som område blir presentert til sist.

4.2 *Man and the Biosphere Programme*

I 1970, på et generalmøte til UNESCO, ble det internasjonale vitenskapelige programmet *Man and the Biosphere Programme* (MAB) etablert. På det første møtet i november 1971 ble det det overordnede målet definert som:

to develop the basis within the natural and social sciences for the rational use and conservation of the resources of the biosphere and for the improvement of the global relationship between man and the environment; to predict the consequences of today's actions on tomorrow's world and thereby to increase man's ability to manage efficiently the natural resources of the biosphere. 46

⁴⁶ <http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/ecological-sciences/man-and-biosphere-programme/mab40/infocus-archive/history/w1-potted-history/> (27.01.2014).

Dette målet ga biosfæreområdene en dybde og omfang som få andre internasjonale prosjekter hadde hatt. Visjonen til UNESCO var fra begynnelsen å få til et verdensomspennende nettverk av unike områder hvor det skulle være fokus på menneskets bruk av naturen og bevaring av biologisk mangfold. Forskning omkring dette var viktig. Disse områdene ble kalt "*Biosphere Reserves*" og skulle være en mer helhetlig og ny måte å tenke naturvern og forskning på. I 1976 kunne MAB presentere "*The Biosphere Reserve Network*", der 51 områder var med fra oppstarten. I dag heter dette "*The World Network of Biosphere Reserve*" (WNBR). Etter hvert som det ble flere biosfæreområder, fant ledelsen av MAB-programmet ut at det trengtes mer veiledning til forvaltningen og bruken av biosfære-statusen i områdene. I 1984 ble det laget en handlingsplan for tidsrommet 1984 – 1995 *Action Plan for Biosphere Reserves* til. Planen skulle gi en mer formell innføring i hvordan et biosfæreområde skulle fungere i praksis. Etter hvert så man at biosfæreområdene kunne omfatte mye mer enn bare forskning av naturområder og kunnskapsformidling, og man ønsket å fremheve forholdet mellom mennesket og natur i enda større grad enn tidligere.

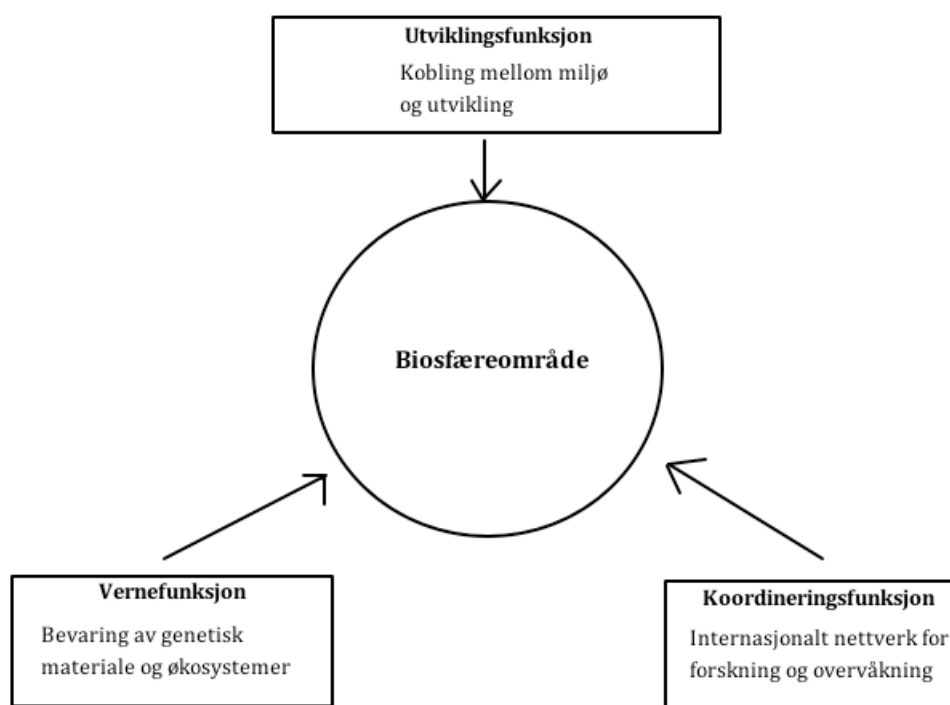
I Sevilla, Spania, i 1995 ble det holdt et stort internasjonalt MAB-møte hvor de 400 tilstedeværende diskuterte biosfæreområdenes rolle videre inn i det 21. århundre. Resultatet ble *The Seville Strategy for Biosphere Reserves* som ble en videreføring av den tidligere planen. Denne belyser blant annet forandringer som har skjedd med biosfæreområder siden starten, og vurderer den videre utviklingen. Eksempler her er hvordan biosfæreområdene i mye større grad enn tidligere involverer medlemmer eller interessenter, og at fokusene har i mange tilfeller skiftet fra primær konservering til utvikling.⁴⁷ Den setter også opp ti retningslinjer som ble identifisert på konferansen og som danner grunnlaget til strategien. Disse går ut på å sikre et mer strukturert samarbeid i og mellom biosfæreområdene. Videre blir fire hovedmål representert: 1. å bruke biosfæreområder til å bevare natur- og kulturmangfold, 2. å utnytte biosfæreområder som modeller for forvaltning og tilnærminger til bærekraftig utvikling, 3. å bruke biosfæreområder for forskning, overvåking, utdanning og opplæring, og 4. å implementere konseptet til biosfæreområder.⁴⁸ En skisse til et eget rammeverk, *The Statutory Framework of the World Network of Biosphere*

⁴⁷ UNESCO, 1996, s. 3.

⁴⁸ Oversatt fra *The Seville Strategy for Biosphere Reserves*, UNESCO, 1996.

Reserve, ble også satt i gang.⁴⁹ Gjennom ti artikler gir denne føringer for definisjon, funksjoner, kriteriene bak biosfærestatus, designasjonsprosedyrer, nettverket i og mellom biosfæreområdene, publisitet, prosedyren for den periodiske gjennomgangen, og om sekretariatet.⁵⁰ Primært er det *International Advisory Committee for Biosphere Reserves* som veileder den internasjonale komiteen for MAB-programmet *International Co-ordinating Council (ICC)*. Det er blant annet ICC som tar avgjørelser angående nye biosfæreområder til nettverket.

På UNESCO sine nettsider nevnes det flere hoved-karakteristika for hva biosfæreområder er. For det første skal de ha de tre funksjonene bevare, utvikle og støtte. Figur 4.1 fra rapporten *Biosfæreområder i Norge?* viser hvordan hovedfunksjonene er tenkt:

Figur 4.1: Kopi av figur 2 "Et biosfæreområdes tre hovedfunksjoner", Hansteen m.fl. 1997: *Biosfæreområder i Norge?*, s. 9.

Artikkel 3 i *The Statutory Framework* beskriver disse. Biosfæreområder skal bidra til *bevaring* av et rikt artsmangfold, økosystemer, landskap og genetiske variasjoner.

⁴⁹ <http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/ecological-sciences/biosphere-reserves/from-strategy-to-action/>.

⁵⁰ *The Statutory Framework of the World Network of Biosphere Reserve*, UNESCO, 1996.

Den andre grunnfunksjonen *utvikling* går ut på å drive frem økonomisk og sosial utvikling som er sosiokulturell og økologisk bærekraftig. *Støttefunksjonen* går til sist ut på å støtte og skape prosjekter, involvering i utdanning og læring om miljøet, og støtte til forskning og overvåking av forvaltning og bærekraftig utvikling på lokalt, regionalt, nasjonalt og globalt nivå.⁵¹ Biosfæreområder bør også ifølge rammeverket utvikle ulike soner i området hvor “sustainable development is fostered by local dwellers and enterprises with often highly innovative and participative governance systems”.⁵² Sonesystemet er tredelt og består av: kjernesoner (core areas), buffersoner (buffer zones) og en ytre sone (outer transition area). Kjernesoner skal sikre vern og beskyttelse, og opprettholder biologisk mangfold, økosystem og unike landskap. Buffersoner er en moderat beskyttelse for kjernesonen. I den største og ytre sonen fortsetter aktiviteten som før, men med et fokus på bærekraftig forvaltning og utvikling. Kulturlandskap er eksempel på noe som kan ha plass i kjernesoner, og da bør ”tradisjonelle bruk – den bruken som har formet landskapet – fortsette.”⁵³

Andre viktige karakteristika er å fokusere på “multi-stakeholder approach with particular emphasis on the involvement of local communities in management”.⁵⁴ Dette innebærer å fostre dialog når det er konflikter i natur og ressursbruk, samt integrere kultur og biologisk mangfold med særlig fokus på tradisjonell kunnskap om forvaltning av økosystemer. Biosfæreområdene deltar i globale nettverk og skal være demonstrasjonsområder for bærekraftige praksiser basert på forskning og utdanning.⁵⁵ Biosfæreområder blir dermed områder som skal bestå av flere elementer. Fordi områdene har lokale forskjeller, er det lagt opp til et svært fleksibelt rammeverk. Dette kan sees på som både positivt og negativt. Et åpent rammeverk gir frihet til å fremme lokale særegenheter og prioriteringer. Men med frihet kommer også større ansvar: ansvar til å vurdere hva som faktisk kan være et biosfæreområde og hvor eventuelle grenser bør gå for hva det kan inneholde.

⁵¹ Fritt oversatt til norsk fra artikkel 3 i *The Statutory Framework*, UNESCO, 1996.

⁵² <http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/ecological-sciences/biosphere-reserves/main-characteristics/>.

⁵³ Den norske UNESCO-komiteen, 1997, s. 16.

⁵⁴ <http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/ecological-sciences/biosphere-reserves/main-characteristics/>.

⁵⁵ <http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/ecological-sciences/biosphere-reserves/main-characteristics/>.

4.3 Manicouagan-Uapishka

I Canada er det til sammen 16 biosfæreområder i 8 ulike provinser. I 1998 ble organisasjonen "The Canadian Biosphere Reserves Association" (CBRA) opprettet og er en non-profit organisasjon som fungerer som støtte og hjelp til biosfæreområdene i landet. CBRA hjelper biosfæreområder blant annet med å engasjere offentlige aktører, industrier, private aktører og enkeltmennesker.⁵⁶ Organisasjonen hjelper for eksempel til når nye områder ønsker å få biosfærestatus. Blant annet jobber canadiske biosfæreområder med tema som: forvaltning av økosystem og leveområder, kart, overvåkning, turisme, viltliv-forvaltning, kultur og regionalt samarbeid.⁵⁷

Nord i Quebec i Canada ligger et området som fikk biosfære-status i 2007. Området ligger mellom tre administrative regioner, er 54 800 hektar og har et innbyggertall på rundt 22 600.⁵⁸ Området er et skoglandskap med mange elver. Dette biosfæreområdet skiller seg noe fra andre biosfæreområder med tanke på samarbeidspartnerne. Her retter nemlig biosfæreområdet seg særlig mot samarbeidspartnere knyttet til industrien i området. Hydro-Québec og aluminiumsmelteverket Alcoa er sentrale aktører som jobber sammen med biosfæreområdets arbeidsgruppe. Interessant her er hvordan industri som i utgangspunktet ikke er tillagt verdier som bærekraftige, kan bidra til økt fokus og samarbeid til bærekraftig utvikling. Blant annet har Alcoa opprettet et langsiktig fond som skal gå til støtte av ulike miljøvennlige tiltak i nærmiljøet.⁵⁹ Et interessant spørsmål her er hvilke tanker koordinatoren for biosfæreområdet gjør seg om miljøskadelig industri i visjonen om bærekraftig utvikling.

⁵⁶ <http://biospherecanada.ca/en/about-2/> (20.02.14).

⁵⁷ <http://biospherecanada.ca/en/biosphere-reserves/projects/>.

⁵⁸ <http://www.biospheresmart.org>.

⁵⁹ <http://biospherecanada.ca/en/wp-content/uploads/2011/04/CBRA-and-BRs-Showcase-for-Website-upload.pdf> (20.02.14).

Figur 4.2 og 4.3: Kart over Manicouagan-Uapishka. Kilde: <http://rmbmu.com>.

4.4 Östra Vätterbranterna

I Sverige finnes det fem biosfæreområder: Kristianstads Vattenriket (2005), Vänerskärgrården med Kinnekulle (2010), Älvsjökvarnen Nedre Dalälven (2011), Blekinge arkipelag (2011) og Östra Vätterbranterna (2012). Nye biosfæreområder er også på vei. Alle biosfæreområdene i Sverige kom til etter 2005 og er dermed ganske nye. Visjonen til MAB-programmet i Sverige er: "Samhället säkerställer basen för mänsklig välfärd genom bevarande av biologisk mångfald och hållbart nyttjande av ekosystemtjänster."⁶⁰ Det svenske MAB-programmet utgjør en programkomite og et biosfæreråd. De skal blant annet vurdere søknader om nye biosfæreområder og veilede og skape forutsetninger for at biosfæreområdene skal fungere godt. For fire år siden ble EuroMAB arrangert i Sverige, og i juni 2014 skal Östra Vätterbranterna samle UNESCO sitt globale råd (ICC).

⁶⁰http://www.biosfaromrade.org/mab2009/index.php?option=com_content&view=article&id=59&Itemid=88 (01.05.2014).

Figur 4.4: Kart over Östra Vätterbranterna.
Kilde: www.ostravatterbranterna.se

Östra Vätterbranterna fikk status som biosfæreområde i 2012 og er dermed det nyeste i Sverige. Området ligger langs vannet Vättern og øyen Visinsö og av kulturlandskap og skog. Det bor ca. 40 000 mennesker i området på 105 000 hektar.⁶¹ Rapporten *En undebær fredag*⁶² fra 2012 tar for seg historien bak dagens biosfæreområder. I 1998 gikk ulike parter inn i et samarbeid som ble kalt Östra Vätterbranterna for å kunne samarbeide om ulike interesser rundt områdets natur- og miljøforvaltning. Prosjektet hadde sitt utgangspunkt i en konflikt rundt skogområder og grunneiere. Jönköping kommune og WWF (World Wide Fund for Nature) ga den finansielle støtten til dette prosjektet, men da denne sluttet i 2008, begynte samarbeidsgruppen å undersøke andre alternativer. Samme året ble Östra Vätterbranterna en biosfæreområdekandidat. Den lange historien bak den endelige biosfærestatusen gir et godt bilde på hvordan ulike interesseholdere i et område både kan være helt uenige og likevel skape samarbeid.

⁶¹ <http://www.biospheresmart.org>.

⁶² Olsen, R., 2012.

4.5 Nordhordland

Norge var som nevnt et av de første landene som hadde et biosfæreområde: Nordøst-Svalbard. Men på grunn av mangel på befolkning i området, ble statusen avviklet i 1997. Rapporten *Biosfæreområder i Norge?* fra 1997 gir et historisk bilde av MAB-programmet og diskuterer mulighetene for nye biosfæreområder i Norge. MAB-programmet i Norge fram til 1997 har hatt to komitéer med aktive programperioder. Den første programperioden varte fra 1975 til 1985, der det ble fokusert på "Menneskets innflytelse på produktiviteten og avkastningen i alpine og arktiske strøk" og "Helse og kjemisk miljø". I 1984 ble den norske MAB-komiteen avviklet, men i 1989 ble det på ny satt opp en programperiode som skulle vare til 1998. Denne norske MAB-komiteen valgte denne gangen å sette fokus på "Pastoralsamfunns utnyttelse av fellesbeiter" der reindrift stod sentralt, og "Kystbefolkningens utnyttelse av marine ressurser" med fokus på fiskerinæring.⁶³ Rapporten fra 1997 konsentrerer seg om fjellområder, barskog, kulturlandskap, Finnmarksvidda og kyst og marine områder som aktuelle områder med potensiale som biosfæreområder. Allerede da var Lygra i Nordhordland nevnt som et mulig biosfæreområdet. I dag undersøker forprosjektet i Nordhordland muligheten for at Nordhordland og deler av omkringliggende kommuner kan bli et biosfæreområde.

Nordhordland er et området som strekker seg langs kysten fra Bergen i sør til Fensfjorden i nord. Området berører ni kommuner som strekker seg gjennom et variert landskap; fra øykommunen Fedje i vest til Modalen innerst i Osterfjorden. Med et areal på ca. 2 686 km², består regionen av både kyst, fjord og fjell. Nærheten til Bergen gjør at mange av de over 40 000 innbyggerne pendler til jobber og skoler i byen, særlig etter at Nordhordlandsbroa stod ferdig i 1994. Likevel er den sterkeste driveren i samfunnsutviklingen i Nordhordland oljeraffineriet på Mongstad og industrialiseringen knyttet til dette. Fra å være en fattig region sterkt preget av fiske og landbruk, ble oljeeventyret en realitet for Nordhordlendingene på 1970-tallet.

⁶³ Den norske MAB-komiteen, 1997.

Figur 4.5: Kart over Nordhordland pr. 2014.
Kilde: Nordhordland.net

Regionrådet i Nordhordland består av ordførerne i kommunene og har opprettet det interkommunale selskapet Region Nordhordland.⁶⁴ I 2011 ble det startet et forprosjekt som skulle undersøke mulighetene for et biosfæreområde i Nordhordland. Forprosjektet fikk etter hvert større tilslutning og i 2013 signerte Universitetet i Bergen en kontrakt om støtte til regionrådet for å delta i opprettelsen av et biosfæreområde. I løpet av 2014 skal det sendes en søknad om prekvalifisering til den nasjonale UNESCO-kommisjonen slik at forprosjektet Nordhordland biosfæreområde kan utvikles videre til et verdensanerkjent UNESCO Biosfæreområde. Regionrådet Nordhordland beskriver et biosfæreområde slik:

Aktivitetane innanfor eit slikt område tek opp i seg tema innan både natur, kultur og økonomi, og byggjer på frivillige avtalar mellom ulike aktørar som vil delta. I et biosfæreområde prøver ein ut nye arbeidssett for bærekraftig bruk av ressursane, både i liten og stor målestokk. Døme på stor målestokk er arbeidet med fangst og lagring av CO₂. Døme på andre tiltak: Boss-handtering, enøk, betre utnytting av utmarksressursane, balanse mellom moderne livsstil og videreføring av tradisjonelle kulturverdiar.⁶⁵

⁶⁴ Se beskrivelsen på http://www.nordhordland.net/?page_id=109 (14.05.2014).

⁶⁵ http://www.nordhordland.net/wp-content/uploads/2011/02/biosfæreinfo_1.pdf (23.01.2014).

Denne beskrivelsen gir noen konkrete eksempel på hva biosfæreprosjektet vil innebære. Er det lignende tiltak i biosfæreområdene i studien? Oljefeltet Troll utenfor Nordhordland skal også etter planene være en del av det fremtidige biosfæreområde, og det blir spennende og se hvilken rolle industrigiganten Mongstad vil ha i biosfæreområdet. Spørsmålet som reiser seg her er hvordan koblingen mellom miljøskadelig industri og bærekraftig utvikling lar seg gjøre. Begreper som "green washing" og grønn omdømmebygging er viktige i denne diskusjonen. Både natur, næring og kultur skal fremmes gjennom bærekraftig utvikling. Biosfæreområder blir på denne måten svært komplekse og kan oppfattes som vanskelige. Dette kan gi sentrale problemstillinger som forprosjektet i Nordhordland må ta stilling til i opprettelsen av det første biosfæreområdet i Norge.

4.6 Oppsummering

MAB-programmet er et omfattende program med en lang historie.

Biosfæreområdene er underlagt MAB-programmet og er unike plasser som fokuserer på natur- og kulturforvaltning og næringsutvikling i et langsiktig og bærekraftig perspektiv. Rammeverket og strategiene åpner opp for lokale forskjeller som resulterer i ulike biosfæreområder. Skillene baserer seg ofte på hva man ønsker å fokusere på i områdene og hvordan man jobber for å realisere visjonene. Særlig er forholdet mellom miljøskadelig næring og bærekraftig utvikling interessant å undersøke.

Kapittel 5: "Towards a model region of sustainable development."⁶⁶

Figur 5.2: Manicouagan-Uapishka. Foto: Eget bilde.

"[t]o be a model region of sustainable development and to distinguish ourselves within a world network of excellence."⁶⁷

5.1 Innledning

Det finnes 621 biosfæreområder spredt over hele jordkloden og de er alle forskjellige. Biosfæreområdene skal være modellområder for bærekraftig utvikling. Men de struktureres på ulike måter, fokus og tilnærming varierer, og det naturgeografiske og tradisjonelle for områdene fremhever differensieringen. For å få et innblikk i hvordan biosfæreområder kan fungere og hvilke roller de kan ha, har jeg valgt å se komparativt på Manicouagan-Uapishka Biosphere Reserve (RBMU) og biosfæreområdet Östra Vätterbranterna.

⁶⁶ <http://rmbmu.com> (07.05.2014).

⁶⁷ <http://rmbmu.com/vision-mission-values> (Hentet 30.03.14).

5.2 To biosfæreområder

5.2.1 Strukturelle utfordringer og prosjekter

Sverige

Biosfæreområdet Östra Vätterbranterna bygger på et prosjekt som går tilbake til 1990-årene, og er til dels et resultat av konflikten som pågikk mellom markereiere, skogeiere og naturvern-entusiaster.⁶⁸ For å få til et samarbeid og løse konflikten rundt skog og vern, dannet de en prosjektgruppe i 1998 som ble kalt Östra Vätterbranterna. Prosjektgruppen trengte en ramme og et verktøy til å fortsette det samarbeidet som de hadde jobbet hardt og lenge med å skape. Dagens koordinator, Simon Jonegård, foreslo å knytte prosjektet opp mot MAB-programmet. "Det var jag som kom med idén om å bli et biosfärområde (...) Sen tok det ganske mange år innan alla kände at detta här var en bra ide (...) Så tok det några år till å skriva ansökande och få alt klart."⁶⁹ I rapporten *En undebar fredag*⁷⁰ blir det pekt på som en fordel at biosfæreområdet bygget videre på prosjektet. Fordi mange konflikter var løst og dialogen mellom de ulike gruppene var blitt godt innarbeidet, ga dette et godt grunnlag for å utvide samarbeidet. Gjennom MAB-programmet har området som biosfæreområde fått et dialogskapende verktøy for å finne løsninger og kompromisser mellom de ulike aktørene.⁷¹ I dag fungerer Östra Vätterbranterna i stor grad som et forum for dialog mot en felles visjon om en natur- og miljøvennlig utvikling.

Biosfæreområdets rolle er å være en plattform mellom ulike parter, et rom for diskusjon av ulike saker i området. Foreningen er ideell og sju organisasjoner var med i oppstarten. Disse blir kalt for de "grundande organistsönerna"⁷²: "Dom sju har ju ganske olika syn, olika agendaer, och olika tystar till att dom er aktiva i

⁶⁸ Olsen, R., 2012.

⁶⁹ Intervju med Jonegård, 19.02.2014.

⁷⁰ Olsen, R., 2012.

⁷¹ Olsen, R., 2012.

⁷² Intervju med Jonegård, 19.02.2014.

biosfärområdet,” forteller koordinatoren. ”Så min roll er att trotsa det spridet mellan olika organistsöner och att de drar i samma håll.”⁷³ Koordinatoren rapporterer til UNESCO, organiserer møter og forum, driver frem prosjektsøknader og jobber med ulike prosjekt, noe som igjen har sitt eget arbeid og eget agenda. Styrelsen i Östra Vätterbranterna møtes ca. 5 ganger i året, mens ”föreningsskansleriat” eller ”föreningssekretariatet” møtes i snitt hver uke. Mens Jonegård representerer Jönköping kommune i ’foreningskansellieret’, sitter det også personer her som representerer Lantbrukarnas Riksförbund LRF, Skogsstyrelsen, WWF/Grønna skogsgrupp og Länsstyrelsen.⁷⁴ Selv om dette biosfæreområdet er en ideell forening og ikke har økonomisk vinning som mål, har de midler for å holde biosfæreområdet aktivt. Blant annet får de statlig støtte gjennom Naturvårdverket (400 000 kr) og organisasjonene gir også pengefinansiering i tillegg til arbeidstid.⁷⁵

For at biosfæreområdet skal gi nytteverdi, mener koordinatoren at det er viktig å finne kløften i lokalsamfunnet der noe mangler. Han kaller dette for å fylle ut ”glippen”:

Vår roll er mycket at hitta glappen som finns i befintliga strukturer i samhället, ofte for å öka demokratin så at folk som bor i område kan bli involverad. (...) Eller så kan biosfärområdet vare rösten och representanten for naturen, for å före det perspektivet in i processer och beslut.⁷⁶

Poenget om at et biosfæreområde skal finnes der det gjør nytte er viktig for koordinatoren. Gjennom å fylle glippen i lokalsamfunnet, tilfører de en verdi. På lang sikt mener de det vil være mulig å påvirke lokalsamfunnet til en mer bærekraftig utvikling lokalt.

Östra Vätterbranterna jobber mye med prosjektarbeid. Mange er koblet til jord- og skogbruk. Ellers har det vært restaureringsprosjekt og dokumentasjon av gamle og tradisjonelle metoder, som for eksempel eldre fiskemetoder. For koordinatoren gjelder det å ha en tverrfaglig innfallsvinkel på slike prosjektarbeid: ”på alla dom så har vi dels jobbat konkret på marken och gjort grejen som man ser på marken. (...)

⁷³ Intervju med Jonegård, 19.02.2014.

⁷⁴ <http://www.ostravatterbranterna.se/foreningen/foreningskansli/> (08.04.2014).

⁷⁵ Intervju med Jonegård, 19.02.2014.

⁷⁶ Intervju med Jonegård, 19.02.2014.

Varje projekt har hatt två dimensionerna, dels konkret och dels kunskapsbyggnad.”⁷⁷ I 2014 er det skoleprosjekt og informasjonsprosjekt som står i fokus. På seremonidagen for statustildelingen fra UNESCO var det de unge som hadde fått tildelt mye av ansvaret. Her viste engasjerte barn og unge hvordan de kan være en ressurs i lokalmiljøet. Ellers jobbes det med informasjon og ulike arrangement for å nå ut til alle personene som kan ha nytte av biosfærekontoret. Gjennom å organisere forum for dialog rundt aktuelle saker i lokalmiljøet, mener Jonegård at biosfæreområdet gjør en forskjell i samfunnet. Av ca. 30 000 mennesker i området, anslår Jonegård at ca. 5 – 10 000 mennesker vet at de bor i et UNESCO Biosfæreområdet. Det er særlig innenfor visse kretser at kunnskapen er stor, kanskje aller størst hos dem som jobber nærest naturen. ”Vi har mest nått naturfolket och bönderna som er aktiva i området och föreningsmänniskor, men den gemene man; det er dom som vi har hatt svårast for å nå.”⁷⁸ Det er vanskelig å gjøre det forståelig for alle, og kanskje ikke alle føler at dette er noe som angår dem? Å jobbe aktivt mot barn og ungdom kan sees på som en langsiktig måte å jobbe på.

Canada

I RMBMU var det tidlig en usikkerhet rundt den økonomiske støtten som trengtes for å drive frem prosjekter og opprettholde et aktivt kontor. Selv om dette er noe som stadig må jobbes med, blir det i dag ikke ansett av Messier som en utfordring lenger. Den økonomiske strukturen er annerledes her enn i andre biosfæreområder og fungerer som en sosial entreprenør-tilnærming: ”we started by being almost 100% financed by grand’s and local donations. Right now, we are about 80% self-financed by mandates that we accomplish for clients.”⁷⁹ Ved å ta på seg oppdrag for klienter, kan biosfærekontoret i stor grad finansiere seg selv. Disse oppdragene må være i samsvar med visjonen om bærekraftig utvikling. Eksempler på klienter er skoggruppen NORD-FORÊT inc. og kommunen Ville de Baie-Comeau.⁸⁰ For RMBMU fungerer dette, men kan en slik økonomisk struktur fungere for andre

⁷⁷ Intervju med Jonegård, 19.02.2014.

⁷⁸ Intervju med Jonegård, 19.02.2014.

⁷⁹ Intervju med Messier, 20.02.2014.

⁸⁰ <http://rmbmu.com/partenaires> (01.05.2014).

biosfæreområder også? Denne måten å drive et biosfærekontor på er en helt ny måte innenfor MAB-programmet. De fleste er avhengig av støtte gjennom lokale, nasjonale og internasjonale støtteordninger. Likevel begynner interessen for denne økonomiske løsningen å bre seg og RMBMU er konsulent for andre biosfæreområder. De holder presentasjoner og hjelpe biosfæreområder som ønsker å utvikle en lignende tilnærming. Hvis en slik løsning blir mer vanlig, kan det være interessant å undersøke om dette kan forandre MAB-programmet på noen måter.

For koordinatoren og de to kollegene som jobber i "biosfærekontoret" til RMBMU går arbeidet i hovedsak ut på å veilede ulike partnere og aktører i området mot bærekraftige holdninger og handlinger. Prosjektarbeid opptar en stor del av arbeidsdagene til biosfærekontoret, og det er slik en i følge koordinatoren får synlige resultater. "We are constantly on a project approach, rather than on a research approach or on conservation approach."⁸¹ Gjennom ulike prosjekter jobbes det mot større dialog i lokalsamfunnet rundt grønne verdier. Koordinatoren i RMBMU deler fokuseringen inn i fire ulike måter å nå målene og visjonen på:

I would say that there are four pillars in the biosphere reserve objectives: one is sustainability, the other is pride, the third is networking, and the last is knowledge. I would say that we spend half of our time in sustainability, which is all the advising part, and the other half in between the three others.⁸²

Det bærekraftige er det viktigste, og det er gjennom prosjekter og fora at dette får særlig betydning. I skrivende stund har biosfæreområdet 21 aktive prosjekter. Blant annet er det prosjekter som går på sosial aksept. Koordinatoren kunne fortelle om en leverandør av gass som ønsket å få til et "pipeline" i biosfæreområdet. Her ble det først gjort en stor undersøkelse som biosfærekontoret nå evaluerer. Et annet eksempel er kommunen Baie-Comeau som ønsker å få i gang en komite med fokus på bærekraftig utvikling, hvor biosfærekontoret har hjulpet til med organiseringen. Offentlige konsultasjoner er også en stor del av arbeidet. Biosfærekontoret er også opptatt av å skape møteplasser, blant annet ungdomsfora der unge kan få uttrykke deres ideer og tanker. Forum for byen, interessenter og partnere blir også organisert. Det er gjennom disse foraene at ideer til prosjekter får grobunn som man kan jobbe

⁸¹ Intervju med Messier, 20.02.2014.

⁸² Intervju med Messier, 20.02.2014.

videre med. Et av de viktigste prosjektene akkurat nå er "My city, my voice", som er såpass stort at det har tre ulike forum internt i tillegg til flere sub-komiteer. På denne måten blir prosjektene basert på samarbeid: "We are trying to build cooperation by collectivity projects rather than projects from a single organization."⁸³ Å skape møteplasser og samarbeid er tydelig et viktig fokus.

Når det kommer til læring og kunnskapsformidling i RMBMU, kan koordinatoren fortelle meg at det akkurat nå er så vidt i gang et kunnskap- og forskningscenter som skal forske på bærekraftig utvikling i samarbeid med regjeringen og skolen. Ellers er stolthet også en del av grunnsøylene som biosfærekontoret jobber med. Gjennom å samarbeide med ulike kultur- og idrettsorganisasjoner, ønsker de å nå ut og gjøre lokalbefolkning klar over at de bor i et biosfæreområde og at dette er noe de kan være stolt over. "My city, my voice"-prosjektet tar særlig for seg et slikt aspekt. Blant annet ble det nylig arrangert et "snowshoe-race". Dette er et identitetsskapende element som er viktig for koordinatoren. Folk er i følge ham blitt mer stolte over hvor de kommer fra og viser positivt engasjement for biosfæreområdet.

Dialog og fora som ikke var der før, i alle fall ikke organisert på samme måte som det det er nå, er blitt utviklet. Dette gjør at flere ulike aktører samarbeider mye mer enn tidligere og nettverket i områdene er blitt større. Den aller viktigste forskjellen for Messier er likevel: "(...)we've put sustainable development in the mouth of almost everybody. Now the city of Baie Comeau has sustainable development department staff person, there was no department of sustainable development before."⁸⁴ Andre synlige forandringer er også "Biosfære trekanten" i byen Baie Comeau som består av fontener, UNESCO flagg og et monument med gratulasjon om biosfæreområde-designasjonen fra FN (UN). De har også distribuert tusenvis av atlaser om området og fått sitt eget mikrobryggeri med ølmerket 'Uapishka'. Slike synlige og usynlige resultat av biosfæreområdets arbeid mener jeg er med på å tilføre noe i den regionale utviklingen. Koordinatoren mener selv at biosfæreområder kan sees på som et regionalt verktøy, men som gjennom biosfæreområdet får en utvikling basert på litt andre verdier: "The basic thing is that we really consider the biosphere reserve as a regional development tool. Of course our vision of this the regional development

⁸³ Intervju med Messier, 20.02.2014.

⁸⁴ Intervju med Messier, 20.02.2014.

is framed by dialogue, sustainable development and by the UNESCO values.”⁸⁵ Biosfæreområdene bygger i stor grad på en visjon om kultur- og miljøforvaltning gjennom dialog, forum og formidling av kunnskap om bærekraftig utvikling og UNESCO-verdiene. Slik kan biosfæreområder være en del av den regionale utviklingen.

5.2.2 Geografiske grenser, soneinndeling og natur kontra industri

Sverige

I Östra Vätterbranterna var det noen utfordringer med å bestemme grensene og størrelsen på området. Ved å ta utgangspunkt i det eksisterende prosjektet som bygde på naturbiografiske forutsetninger, valgte de å utvide dette i samsvar med gammel områdeinndeling i Sverige ("Socken").⁸⁶ Denne områdeinndelingen mener koordinatoren fortsatt lever hos folk og det var viktig å tenke på menneskene og deres naturlig tilhørighet da dette skulle bestemmes. Men han innrømmer at han skulle ønske at hele Jönköping by var med, og ikke bare Husqvarna (en del av Jönköping). Konseptet bak biosfæreområdet hadde ikke fått like stor forankring der, noe som ville ta lengre tid. Men det de har prosjekt som går over biosfæreområdets grensen, selv om dette kan være vanskeligere.

Soneinndelingen som står i rammeverket til UNESCO var også en utfordring i utviklingen av biosfæreområdet. Dette ga reaksjoner i Östra Vätterbranterna: "Det vart lite oroligt omkring det där, om vad det skulle innebära och vad det betydde".⁸⁷ De valgte å legge kjerneområdene til naturreservat som allerede eksisterte i området, mens bufferområdene er tilknyttet 'Riksinteressen' i Sverige. Biosfærekontoret er ikke særlig involvert i dette. Koordinatoren mener soneinndelingen av områder er noe man må se på lokalt og tenke rasjonelt over hvordan den skal fungere i hvert

⁸⁵ Intervju med Messier, 20.02.2014.

⁸⁶ Intervju med Jonegård, 19.02.2014.

⁸⁷ Intervju med Jonegård, 19.02.2014.

biosfæreområde. Siden det varierer i hvor stor grad hvordan soneinndelingen inngår i praksis, kan dette være med på å gjøre det uklart for folk hva sonene dreier seg om.

I Östra Vätterbranterna er ikke den private industrien en partner på samme måte som i RMBMU. Likevel har biosfæreområdet lignende utfordringer ettersom de geografiske grensene til biosfæreområdet inneholder ulik industri. Gruvedriften i Östra Vätterbranterna er spesielt problematisk med tanke på bærekraftig utvikling. Gruvedriften kan føre til skadelige utslipp, og med tanke på vannet i området som muligens kan bli Stockholms vannforsyning i fremtiden, er det mange som opponerer mot gruvedriften. Samtidig skal gruen tilsynelatende være en av de reneste funnene i Europa. Metallet som ligger der er dessuten svært viktig for moderne teknologi og er et metall som foreløpig ellers bare er å finne i Kina.⁸⁸ Vindmøller har vært et annet omstridt tema i biosfæreområdet. Utfordringen er å holde dialogene ved like til tross for heftige diskusjoner og stor motvilje til samarbeid. Et poeng her er om hvor mye biosfæreområdet kan involvere seg i dette uten å ta bastante standpunkt i diskusjonen.

Koordinatoren i Östra Vätterbranterna påpeker at det finnes et generasjonsskille innenfor biosfæreområdene på dette område, og han forteller at spørsmål rundt begrepet "green washing" også forekommer i slike diskusjoner. Men for å spille en rolle i bærekraftig utvikling, tror han at dette er veien å gå. Når en jobber mot et bærekraftig lokalsamfunn, mener koordinatoren at man må ha flere perspektiver samtidig: "man måste ha både det lokala och det globale, måste ha både här och nu, och sju-generation perspektivet."⁸⁹ Det er gjennom de ulike prosjektene og dialogene at dette har mulighet for å bli realisert, det er i prosjektarbeidene og diskusjon at "hållbar utveckling" skapes. Diskusjonen rundt gruvedriften er eksempel på dette, hvor de ulike partene bare har møttes i avisen tidligere nå har mulighet til å diskutere direkte: "vi försöker at skapa en neutral arena så man kan diskutera både för och emot. Vi hade workshop med temat «vad er hållbara gruvbrytning» och «fins hållbara gruvbrytning hur i taget» for å öka kunskapen och diskusjonen runt detta."⁹⁰ Slik får diskuteres det hvordan en kan tilnærme seg bærekraftig utvikling også i

⁸⁸ Deltagende observasjon i Canada høsten 2013.

⁸⁹ Intervju med Jonegård, 19.02.2014.

⁹⁰ Intervju med Jonegård, 19.02.2014.

miljøskadelig industri. Men det trekkes frem at det kan være vanskelig å opprettholde gode dialoger i opphetede diskusjoner.

Canada

I RMBMU kunne Messier fortelle meg at det er de offentlige myndigheten som har det juridiske ansvaret for kjerneområdene i biosfæreområdet. Dermed har ikke de selv noen forvaltningsansvar for dem. Men ganske nylig har de fått koordineringsansvar for et av de største vernede områdene. Ellers er grensene for biosfæreområdet forklart slik: "The southern boarder is the limit of the administrated region. The east and west is the watershed. And the north is the limit of commercial forests."⁹¹ Grensene begrunnes ved at området må ha en geografisk grense som gjorde biosfæreområdet verken for stort eller for lite og med viktige utfordringer. Ved å ta med skogdrift, gruver, hydroelektrisk kraftproduksjon, aluminiumsproduksjon og ulike etniske grupper, mener koordinatoren at området får problemstillinger som er nyttige å diskutere og løse i et bærekraftig perspektiv.

RMBMU begynte å jobbe som et biosfæreområde allerede da ideen hadde fått støtte fra lokalt hold. I 2003 opprettet de en komite som skulle konsentrere seg om strukturelle prosesser og å bygge nettverk. Da de i 2007 presenterte dokumentene sine til UNESCO hadde de med hele 63 støttebrev fra store til små bedrifter og ulike grupper i lokalsamfunnet. Da hadde de allerede fungert som et biosfæreområde i flere år. Men koordinatoren peker på at det var en utfordring i starten å få med alle som de ønsket å involvere som partnere. Noen var skeptiske og ble ikke med før etter tildelingen av biosfærestatus fra UNESCO. Koordinatoren trekker også frem at det var vanskelig i begynnelsen å nå frem til alle de ulike lokale og nasjonale nivåer av offentlig styring som måtte signere og godkjenne ønsket om at det videre skulle søkes til UNESCO om biosfære-status i området. Fordi biosfæreområder er langsiktige prosjekt kan opprettelsesprosessen bli svært tidkrevende. Men det

⁹¹ Intervju med Messier, 20.02.2014.

viktigste for RMBMU i starten var ikke å bli et biosfæreområde, men å arbeide ut i fra visjonene som MAB-programmet gir:

Our thinking was that the designation from UNESCO is just a starting point, not a destination (...) And it's a responsibility you accept when you get the designation, to continue working with the vision you've presented.⁹²

Dette er tid- og ressurskrevende, og for RMBMU var startfasen lang. Nå er det gått sju år siden UNESCO-designasjonen og i dag oppfatter koordinatoren at biosfæreområdet fungerer.

Det som også gjør RMBMU annerledes enn mange andre biosfæreområder, er at de jobber aktivt med privat sektor og miljøskadelig industri. For koordinatoren er dette en viktig strategi for å nå visjonen om en bærekraftig utvikling, fordi slik industri utgjør en sentral del av lokalsamfunnet. Biosfæreområdet jobber med mange ulike organisasjoner, både "gode" og "dårlige". For dem kan løsningene komme fra alle, og det hjelper uansett ikke å lukke øynene til det som skjer i området:

The biosphere reserve initiative needed to include representatives from our reality which are large industries, first nations, tourism, social and political stakeholders, as well as environmental groups and academics.⁹³

For RMBMU er det viktig å sette ned krav til de ulike samarbeidspartnerne. Alcoa er et aluminiumsmelteverk i området, og er også med som utviklingspartner. Men for å være partner tilknyttet biosfæreområdet, må en altså gjøre seg fortjent på en eller annen måte. Ved at partnerne gjør mer miljønyttige endringer enn det de i utgangspunktet hadde trengt å gjøre, mener koordinatoren at biosfæreområdet slik er med på å påvirke utviklingen mot et mer bærekraftig samfunn.

⁹² Intervju med Messier, 20.02.2014.

⁹³ Intervju med Messier, 20.02.2014.

5.2.3 Nettverksbygging og kommunikasjon

Å bygge nettverk er viktig for koordinatorene. Denne nettverksbyggingen foregår mellom de ulike aktørene som holder til og eventuelt bor i område. Men det finnes også flere nasjonale nettverk i selve MAB-programmet. For RMBMU og Östra Vätterbranterna er særlig det mindre NordMAB-nettverket aktuelt. Her deles det tanker, ideer og erfaringer mellom de som arbeider med biosfæreområder i de nordligste landene i det større EuroMAB-nettverket. Akkurat nå planlegges det møter i Finland høsten 2014 og i Estland i 2015. Å videreutvikle de ideene som kommer opp på disse møtene er viktig for biosfærekontorene, og det er med på å gjøre nettverkene enda sterkere og aktuelle. Den forrige NordMAB-konferansen høsten 2013, ga mulighet for et helt spesielt møte mellom samekulturen og Innuene som er urbefolkningen i RMBMU. Dette møtet ga grobunn for et samarbeid som biosfærekontoret hjelper med å videreutvikle slik at de ulike partene kan lære av hverandres erfaringer. Eksempler på dette kan være å formidle tradisjoner og språk videre til nye generasjoner. På denne måten blir biosfæreområdet et dialogskapende organisasjon som øker mulighetene til å opprette kontakt mellom ulike mennesker fra ulike kulturer og steder.

En av de største utfordringene for biosfæreområdene er å forklare hva et biosfæreområde faktisk er. Fordi mange kobler ordet "biosfære" til noe akademisk eller som bare har med natur å gjøre, var det om å gjøre for koordinatoren i RMBMU å få frem at et biosfæreområde ikke er det man først tror et biosfæreområde i utgangspunktet er. Dette kommunikasjonsproblemet er en utfordring der de hele tiden må forklare hva det dreier seg om: "we actually need to re-explain and re-explain and re-explain that what we do is more about sustainability and dialogue than about nature preservation."⁹⁴ Dette er særlig med tanke på navnet "biosphere reserves", men bærekraftig utvikling kan også være et nesten like diffust begrep og kanskje like vanskelig å forstå konkret. Koordinatoren i Östra Vätterbranterna trekker også frem denne utfordringen ved å få folk til å forstå hva biosfæreområder egentlig betyr og hva de i praksis faktisk kan være:

⁹⁴ Intervju med Messier, 20.02.2014.

Vi har hatt ganske mange møter med lokalbefolkningen, med foreninger og folk som bor i området, og prøvd å forklare vad detta här var for noga. Men vi har mött en del skepsis och det har vært lite svært å overbygge den. Vi måtte forklara at detta er inte som det brukar var, men ett gett sett å tänka samarbete. Det har burjat sjunka in och det jobbar vi fortfarande med, men det har varit det svåraste.⁹⁵

Dette viser nok en gang at det er vanskelig å forstå hva et biosfæreområde er for de aller fleste. Det å stadig vekk måtte forklare og gjen-forklare hva konseptet bak biosfæreområder dreier seg om, er et tydelig problem. *Rapporten The process of creating Biosphere Reserve* vedgår at "[t]he general public's perception of a Biosphere Reserve is abstract". Dette er en gjennomgående utfordring som kan gi konsekvenser på et høyere nivå: dersom MAB og biosfæreområdene ikke får konkretisert hva biosfæreområder faktisk er utad, kan slike utfordringen bli vanskeligere i møte med andre typer UNESCO-prosjekt.

5.3 Diskusjon

Begge biosfæreområdene er i liten grad opptatt av sone-inndeling, og bruker ikke sonene aktivt i det daglige arbeidet. Sonene er der på kartet og bygger på tidligere vernede områder eller som allerede er regulert i samsvar med rammeverkets ønsker. Når sonene kan anvendes i så liten grad, kan det spørres om hvor viktig disse egentlig er å ha med i et biosfæreområde. Men andre biosfæreområder velger å bruke soneinndelingene aktivt. Slik sett tyder det på at den praktiske bruken av soneinndeling er valgfri. De geografiske grensene til biosfæreområdene er satt med tanke på befolkningen og aktørene i områdene. RMBMU er særlig opptatt av å sette grenser slik at det gir mange utfordringer for dem å jobbe med. Östra Vätterbranterna i større grad basert på eldre inndeling og bygger derfor tilsynelatende mer på en identitet eller fellesskap hos innbyggerne. Begge områdene

⁹⁵ Intervju med Jonegård, 19.02.2014.

jobber likevel utover de geografiske grensene som er satt, selv om dette kan være vanskelig. I Sverige ser ikke koordinatoren bort i fra å øke størrelsen på området etter hvert.

Det daglige arbeidet for koordinatorene i biosfæreområdene går ut på å ha oversikt over økonomi og budsjett, tilrettelegge og opprettholde fora og underorganisasjoner. Realisering av prosjekt, informasjonsarbeid og kunnskapsformidling er også viktige arbeidsoppgaver. Mens Östra Vätterbrantera er en ideell forening avhengig av støtte fra offentlige myndigheter og andre organisasjoner, skiller Manicouagan-Uapishka seg fra de fleste biosfæreområder. RMBMU baserer sin økonomi på å utføre oppdrag for ulike klienter. Koordinatoren trekker frem at biosfæreområdet slik blir mindre sårbar for endringer i støtteordninger, slik tilfellet var i Canada for et par år siden. Myndighetene i støttet biosfæreområdene økonomisk, men uten forvarsel trakk de seg plutselig ut. Biosfæreområder avhengig av denne støtten stod dermed uten økonomi til å drive videre. Koordinatoren sier at måten de finansierer seg selv på også er en måte å operere bærekraftig: "It's a way to be sustainable ourselves too, this is how we took away or we ameliorated our situation about this challenge."⁹⁶ Men det kan tenkes at ved å gjøre dette, så kan man også bli sårbare fordi de gjør seg avhengig av de private markedsdriftene som ofte kan være enda mer usikre og kanskje til og med få makt til å sette egne premisser.

I begge biosfæreområdene er fokuset på dialog stort. Gjennom oppretting av forum og ulike arrangementer, jobbes det mye for å øke samhandling mellom ulike grupper i området. Prosjekter skapes også gjennom forum og dialog. Begge koordinatorene ser på prosjektarbeid som den viktigste måten å realisere ideer og løsninger for en mer miljøvennlig utvikling. Dette kan være prosjekter som går på identitet og tilknyttingen til stedet, som "My city, my voice" i RMBMU eller prosjekter i skolene, som i Östra Vätterbranterna. Slik prioriterer de kontakt med ulike aktører og lokalbefolkningen. Likevel er det bare en del av befolkningen som vet at de bor i et biosfæreområde og koordinatorene er oppmerksomme at begrepet biosfæreområde kan være uklart. Men begge koordinatorene oppfatter at de som vet det, de er stolte av å tilhøre et biosfæreområde.

⁹⁶ Intervju med Messier, 20.02.2014.

Informasjonsarbeid er viktig for begge områdene, og koordinatorene jobber aktivt for å øke informasjonen og kunnskapen om hva UNESCO biosfæreområder er. Lokale økosystem og kulturtradisjoner trekkes frem. Eksempel på informasjonsarbeid er et atlas de har produsert i RMBMU. Dette distribueres til mange tusen mennesker i området og er en samling av bilder og informasjon. Nettsidene og prosjekter mot skolene og barn og unge er andre eksempler. I Östra Vätterbranterna spilte som sagt barn og unge en viktig rolle ved åpningen av biosfæreområdet. Identiteten til menneskene og det særegne ved området knyttes opp mot tanken om bærekraftig utvikling og grønne verdier. Ved å involvere små og store bedrifter og organisasjoner, prøver de å gjennomføre samarbeid for å få til en bærekraftig utvikling i lokalmiljøet.

5.4 En bærekraftig utvikling

Bærekraftig utvikling er en viktig del av visjonen til biosfæreområdene. Hva man velger å fokusere på for å realisere denne visjonen kan være forskjellig. Som vi har sett i forrige kapittel kan det å involvere industri være et nødvendig, men ikke tilstrekkelig element i måten å realisere bildet av et levende biosfæreområde. Koordinatorene hadde synspunkter om bærekraftig utvikling og hvordan miljøskadelig industri passer inn i dette.

Koordinatoren for Östra Vätterbranterna ser bærekraftig utvikling som et samlet begrep: det skal være et syv-generasjons perspektiv, samtidig med et her- og nå-perspektiv, og man bør samtidig ha et lokal perspektiv og et globalt perspektiv. For dem handler det om å bidra til en utvikling i lokalsamfunnet der "glippen" kan være. Prosjektene og dialogene skal påvirke og veilede lokale grupper til mer samhandling om miljøvennlige løsninger som er bærekraftig for alle.

Koordinatoren for RMBMU tenker at løsningene for et miljøvennlige samfunn kan komme fra alle, og at man bør ha et realistisk bilde på verden og det nærmeste

området rundt oss for å gjøre størst mulig forskjell i retning av en bærekraftig utvikling. Det er viktig for ham at vi ikke lukker øynene for det som skjer rundt oss. For ham handler det om å påvirke de private aktørene til å gjøre litt mer enn det de er pålagt å gjøre. Dette skrittet mot en mer miljøvennlig utvikling, utgjør for koordinatoren den største forskjellen i utviklingen og gir biosfæreområdene en mening i det de gjør.

5.5 Et generasjonsskifte

Etter observasjoner under feltarbeid, kunne jeg tydelig se at det er ulike meninger innad i programmet om hvordan biosfæreområder bør arbeide for bærekraftig utvikling. Det er særlig et skille mellom gamle og nye biosfæreområder, spesielt mellom områder opprettet før og etter Sevilla-konvensjonen i 1995. Denne ga et mye større fokus på forholdet mellom mennesket og naturen, enn på naturvern og streng bevaring. Begge koordinatorene nevner dette som et generasjonsskifte. Også koordinator for EuroMAB-nettverket, Meriem Bouamrane, påpeker dette. Hun forteller at kunnskapen rundt økosystemer begynte å bli større og at fokuset derfor endret seg mot hvordan det sosiale mennesket kunne passe inn i dette.

Begge biosfæreområdene i studien er involvert i industri som blir forbundet med å være miljøskadelig. I Östra Vätterbranterna er det gruvedrift som gir store utfordringer. For å møte gruvedriften og involvere seg i utviklingen, fokuserer de på å skape forum for diskusjon og dialog rundt gruvedriften. Slik prøver de å finne løsninger for hvordan gruvedriften kan være en del av den bærekraftige utviklingen. Både motstandere og forkjempere av gruvedriften får dermed en arena hvor kontakten kan utvikles og problemstillingene diskuteres. I RMBMU i Canada er aluminiumsmelteverket Alcoa den største miljøskadelige industrien, men som del av biosfæreområde, øker bedriften fokus på bærekraftig utvikling og har opprettet et eget fond til dette formålet. I tillegg føler de presset ved å være tilknyttet UNESCO, og har blant annet valgt å stenge den eldste delen av anlegget før datoen for faktisk

nedleggelse. De sier selv at de er stolte av å få operere innenfor et biosfæreområde og at de nå gis en mulighet til å gi tilbake til lokalsamfunnet.⁹⁷

Begge koordinatorene mener at biosfæreområdene må ha innslag av all næringsaktivitet for at de skal fortsette å være levende og realistiske områder for en bærekraftig utvikling. Ikke alle i biosfæreområdenettverket deler dette synspunktet, og det finnes forskjeller i biosfæreområder her. Det kom frem på konferansene i Canada at mange biosfæreområder har lite eller ingen befatning med miljøskadelig industri. Det ble diskutert om hvorvidt biosfæreområder skulle involvere seg med miljøskadelig industri. Spørsmålet om hva et biosfæreområde skal omfatte er dermed ennå uavklart. Det er enighet om at biosfæreområder skal være modellområder for bærekraftig utvikling, men altså delt på synet om hvordan dette målet skal nås. Den eldre måten å gjøre dette på var å ha fokus på bevaring og konservering av naturressursene. Moderne biosfæreområder har større fokus på næringsutviklingen og ønsker å være realistiske modellområder ved å inkludere utfordringer mellom menneske og natur som faktisk finnes i verden i dag.

Samtidig er det eksempler på at ikke alt er lov å innlemme i et biosfæreområde. Spania hadde nemlig et område som fikk avslag da de søkte om status som biosfæreområde fra UNESCO: Terres de l'Ebre. De hadde blant annet et kjernekraftverk i regionen sin. Senere har området fått godkjenning fordi de har redefinert grensene slik at kjernekraftverket ligger utenfor det planlagte biosfæreområdet.⁹⁸ Messier mener likevel at kjernekraftverk er greit å ha i et biosfæreområde til tross for farene forbundet ved det, fordi det er en del av den realistiske hverdagen til dette området. Her utgjør kjernekraftverket tross alt en stor ressurs. Han poengterer at dersom det som er farlig burde bli utestengt fra et biosfæreområde, så er også biler farlige og burde bli utestengt.⁹⁹ Koordinatoren for EuroMAB mener at et kjernekraftverk er svært vanskelig å forholde seg til i et biosfæreområde, fordi konsekvensene ved feil kan få katastrofale følger.¹⁰⁰ Dette temaet er tydelig en pågående diskusjon internt i MAB-programmet. ICC skal i løpet av 2014/2015 utforme en ny strategi som bygger på den tidligere strategien i *Madrid*

⁹⁷ Deltagende observasjon i Canada høsten 2013.

⁹⁸ International Co-ordinating Council, 2013, s. 12.

⁹⁹ Intervju med Messier, 20.02.2014.

¹⁰⁰ Intervju med Bouamrame, 28.03.2014.

Actionplan (2008-2013). I juni vil det være et ICC-møte nettopp i Östra Vätterbranterna, og det blir spennende å se om spørsmålet rundt miljøskadelig industri innad i et biosfæreområde blir diskutert nærmere.

Rapporten "The process of creating Biosphere Reserve" peker blant annet på hvordan konflikter som dette kan føre til videre diskusjon om hva et biosfæreområde faktisk kan involvere med tanke på MABs visjoner for et slikt område. Her blir det særlig pekt på hvordan konseptet om bærekraftig utvikling kan bli både for- og mot-argument i diskusjonen om vindenergi. Fordi bærekraftig utvikling og biosfæreområder er åpent, kan konseptet miste en konkret mening:

The large interpretive area regarding what constitutes a Biosphere Reserve and sustainable development, contributes on the one hand to create acceptance and broad commitment for the Biosphere concept, but on the other there appears a risk that the concept of Biosphere Reserves and sustainable development is watered down if not given a more precise meaning.¹⁰¹

Dette er et viktig poeng å diskutere. Tøylige og løse rammer rundt biosfæreområdene, gjør at det vanskelig lar seg sette grenser for innhold og å forklare hva et biosfæreområde faktisk er.

5.6 Oppsummering

I Sverige og Canada blir biosfæreområdene vurdert som en nøytral plattform hvor deltakerne har et sted de kan møtes til dialog og få veiledning til bærekraftig utvikling. Dette kan tydelig sees gjennom biosfæreområdene i studien: begge koordinatorene forteller at de jobber i stor grad mot mer dialog i lokalsamfunnet rundt bærekraftige løsninger og utvikling. De jobber også i stor grad gjennom ulike prosjekter for å realisere tankene og ideene om et bærekraftig samfunn. Det spesielle i RMBMU er

¹⁰¹ Olsson A., og Sandström, E., 2013, s. 51.

måten å samarbeide med private aktører og den økonomiske strukturen, men dette skiller seg fra de fleste andre biosfæreområder. En sentral utfordring både i Sverige og Canada er hvordan å forklare best mulig hva et biosfæreområdet er. Det er tydelig en utfordring å forklare at biosfæreområder ikke bare handler om vern og bevaring, men i mye større grad om mennesker og den sosial samhandlingen med naturen. Ordet biosfære betyr nettopp alt levende rundt oss, mellom jordskorpen og opp mot atmosfæren. Dermed er ordet i utgangspunktet passende for visjonen til biosfæreområdene: å være modellområder for samarbeid i biosfæren.

KAPITTEL 6: BIOSFÆREOMRÅDER I ET REGIONALT PERSPEKTIV

Figur 6.3: Eikanger i Nordhordland. Foto: Ole Jakob Aarland

“Biosphere reserves are designed to deal with one of the most important question the world faces today: How can we reconcile the conservation of biodiversity, the quest for economic and social development and the maintenance of associated cultural values?”¹⁰²

6.1 Innledning

I dette kapitlet vil jeg knytte biosfæreområder opp mot teoriene om region og regionalisering. Jeg vil diskutere hvordan biosfæreområder kan ha likheter eller ulikheter i forhold til de regionale prosessene som tidligere er omtalt. Sentrale spørsmål blir om biosfæreområder kan bli sett på som egne regioner eller om de former nye, eventuelt forsterker de regionaliseringsprosessene som allerede eksisterer i området.

¹⁰² UNESCO, 1996.

6.2 Den strukturelle praksisen

Biosfæreområder har fokus på næringsutvikling, naturmangfold, forskning og formidling. Arbeidet foregår i samarbeid med ulike organisasjoner, lokale myndigheter og privat virksomhet. Punkt 6 i *The Seville Strategy* handler om biosfæreområder som en del av den regionale utviklingen. Den ytre sonen, eller overgangssonen, skal omfatte “large areas suitable for approaches such as ecosystem management, and use biosphere reserves to explore and demonstrate approaches to sustainable development at the regional scale.”¹⁰³ Nettopp på det regionale nivået skal biosfæreområder fremme en samfunnsutvikling med bærekraftige måter å leve og drive ressursutnyttning. Under konferansen kom det tydelig frem at fleste biosfæreområder har en arbeidsgruppe eller et biosfærekontor, gjerne med en overordnet styringsgruppe, som jobber med konseptet i biosfæreområdene. Ofte er disse gruppene sammensatt av representanter fra ulike lag og organisasjoner i lokalsamfunnet og de lokale myndighetene, slik som i Östra Vätterbranterna. I tillegg kom det frem på konferansen at mange biosfæreområder er avhengige av offentlige støtteordninger. Her skiller Manicouagan-Uapishka seg ut. De som arbeider på 'biosfærekontoret' er ansatte i foretaket, og finansieringen bygger hovedsakelig på klienter som tilbys veiledning om bærekraftige løsninger og hjelp til organisering og analysering.

Samtidig som man arbeider lokalt, er det et internasjonalt og globalt prosjekt. Områdene er knyttet sammen i større og mindre nettverk der de hjelper hverandre og der det deles informasjon, erfaringer og praksis. Koblingen mellom lokal og global forsterker det regionale nivåets makt til å utvikle området etter egen interesse. Jervell peker på hvordan regionalisering kan bli forstått som den utviklingen som skjer når regioner selv tar grep og aktivt jobber for egen utvikling. For ham baseres det på en utvikling nedenfra, slik som også biosfæreområder ideelt skal være. Rammeverket gir føringer for at tilknytting til MAB-programmet bør skje gjennom lokale myndigheter, grupper eller organisasjoner. Biosfæreområdene jeg har studert har utspring i en ide som over tid har utviklet seg og fått fotfeste i det lokale miljøet. Slik

¹⁰³ UNESCO, 1996, s. 8.

sett kan det være nyttig å se biosfæreområder i et regionaliseringsperspektiv. Et interessant spørsmål i denne sammenhengen, er om innbyggerne i området faktisk identifiserer seg med en slik utvikling. Men fordi biosfæreområder handler om bærekraftig utvikling som er et positivt ladet ord, er det gjerne vanskelig å motsette seg dette.

Ettersom biosfæreområder skal være et internasjonalt konsept, må det være rom for å tilpasse rammeverket for biosfæreområder til nasjonale og lokale forskjeller. Slik det kommer frem i mine undersøkelser, blir for eksempel ikke sone-inndelingen brukt aktivt i biosfæreområdene, selv om dette kan oppfattes som sentralt i rammeverket. Men informantene mine peker på at andre biosfæreområder bruker disse i større grad og at inndelingen er noe man må forholde seg til ut fra lokale forhold og visjoner. Geografisk avgrensning av områder kan også være vanskelig. Ofte kan topografien være med på å forme naturlige regionale grenser. Regioner har også gjerne administrative grenser satt av offentlige myndigheter samtidig som det eksisterer en iboende oppfatning av tilhørighet i befolkningen som skiller 'oss' fra 'de andre', slik Lysgård trekker frem.¹⁰⁴ Regionsgrensene er fleksible og foranderlige. Interkommunalt samarbeid basert på så varierte felt som forvaltning, næringsutvikling og kulturaktiviteter, kan bidra til å endre regionsgrensene både på et fysisk og mentalt plan. Utviklingen av et UNESCO biosfæreområdet kan til og med starte som et interkommunalt samarbeid, slik det har blitt i Nordhordland.

Spørsmål som reiser seg er hvorvidt oppretting av biosfæreområder kan påvirke samarbeidet mellom regioner og av regionens oppfatninger. Det kan tenkes at biosfæreområder i større grad gir rom for innvendinger i planleggingen, ettersom forum og prosjekter i biosfæreområdene ønsker å nå ut til alle som kan ha nytte av det. I så fall kan biosfæreområder være en måte å forsterke lokaldemokratiet, slik informantene mine har ønsket om. Mens regioner kan ha utgangspunkt i ulike prosesser i lokalsamfunnet, er biosfæreområder i større grad bygget på en ide og visjon om bærekraftig utvikling og UNESCO-verdier. Slik sett vil biosfæreområder tilføre eller forsterke verdier som lokaldemokrati og miljøetikk i det interkommunale samarbeidet.

¹⁰⁴ Lysgård, H. K., 2007, s. 91-92.

Offentlig forvaltning og næringsutvikling er viktig i opprettelsen og videreføringen av biosfæreområder. Derfor er også det politiske aspektet sentralt. Politikk og tilpasning av lovverk har store roller i regionaliseringsprosessene og styrer mye av utviklingen i kommuner og større regioner. For å få søke om å bli et UNESCO biosfæreområdet, må det være støtte fra lokale og nasjonale myndigheter. Politikk kan dermed gi direkte og indirekte virkninger på opprettelsen og utviklingen av prosjekter som UNESCO biosfæreområder.

Når det opprettes biosfæreområder tas det ofte utgangspunkt i befolkningens kulturhistorie og følelse av tilhørighet, lokal næringsutvikling og ressursutnyttning, unike tradisjoner og naturforutsetninger. Ofte er det et ønske om å utvikle et spesielt samarbeid eller samhandling. I RMBMU var det et tydelig ønske om å fokusere på utfordringer innenfor det avgrensede biosfæreområdet. Målet med dette er å jobbe med interessante problemstillinger som dukker opp i skjæringspunktet mellom ressursutnyttning og bærekraftig utvikling. I Östra Vätterbranterna var det befolkningens oppfatning av tilhørighet, det tidligere prosjektet med samme navn, og problemstillinger rundt naturforvaltning som var avgjørende for grensene til biosfæreområdet. En utfordring som trekkes frem av informantene er knyttet til steder der befolkningen eller lokale myndigheter ikke ønsker å være en del av det planlagte biosfæreområde. Det kan også være viktige aktører som ikke ønsker å samarbeide. Slike problemstillinger har vist seg å være særlig aktuell i starten av planleggingen, da kjennskap til biosfæreområder ikke er utbredt. Et viktig tiltak her blir å fokusere på informasjonsarbeid og bygge opp dialog for å øke forståelsen av hva biosfæreområder faktisk kan bety for lokalbefolkningen.

6.3 Regionale prosesser

De nyere biosfæreområdene fokuserer i større grad enn tidligere på menneskelig interaksjon. For koordinatorene jeg har intervjuet, er det sosiale aspektet viktig. De er

opptatt av at ulike grupper i området skal møtes og diskutere hvordan de kan være med på å gjøre lokalsamfunnet mer bærekraftig. Det blir arrangert sosiale møter og man ønsker å øke bevisstheten og kunnskapen hos folk. Samtidig trekkes det frem hvor viktig bruken av den lokale kunnskapen og tradisjonene er. Ved å bevare eller utvikle disse kan det legges grunnlag for unike måter å drive en bærekraftig forvaltning av natur, landskap og ressurser. Ofte blir det opprettet kulturhus som fremmer området natur, kultur og historie. Lokal mat og turisme kan også være viktige tema som det arbeides med i et biosfæreområdet. De lokale særegenheter som gjør tradisjonene spesielle blir viktige. På denne måten kan biosfæreområdet oppfattes som sosiale rom med begrepsliggjorte eller konkrete prosesser, slik Lefebvre tenker dem.¹⁰⁵ Det levende rommet der utvalgte verdier knyttes sammen kan i følge ham sees som grunnlag for den regionaliseringen som foregår. Når biosfæreområder har fokus på det sosiale aspektet, blir likheten til regionaliseringsprosessene påfallende.

Lysgård fremhever hvor viktig identitetsperspektivet i region er. Han anvender begrepet regionalt identitetsnarrativ. Den regionale identiteten blir opprettholdt av alle praksiser og sosiale interaksjoner som skjer og har skjedd i området. Dette kan være institusjonaliserte praksiser, regionens image, regionale konstellasjoner og regional tilhørighet. Stedsteorier peker på at samtidig som mennesket kan skape identitet til steder, kan også stedene skape identitet hos menneskene. Slik formes kulturen i en stadig pågående prosess. Rammeverket er åpent og gir dermed rom for at nye regionale særegenheter kan komme frem eller endre seg. En slik måte å tenke region på, kan parallellføres til biosfæreområder. Målsettingen er at biosfæreområder skal bygge på stedsidentitet og lokale levemåter. Biosfæreområder må derfor skape regionens fortellinger som gjør områdene troverdig eller meningsfulle. I en slik narrativ må også en bærekraftig utvikling basert på tradisjonelle og moderne livsformer formes. Gjennom å fokusere identitet, tilhørighet og samhandling finner biosfæreområdene et grunnlag å bygge videre på. Slik skal det bli lettere for folk å relatere og engasjere seg. Biosfæreområdene fremmer på denne måten områdets identiteter samtidig som det tilfører noe.

¹⁰⁵ Berg, N., Dale, B., Lysgård, H. K., Løfgren, A., 2004, s. 219.

Et konkret eksempel på å fremme identitet er prosjektet "My city, my voice" i Manicouagan-Uapishka. Visjonen om bærekraftig utvikling er ment å støtte seg på de verdiene som allerede finnes i området. Kulturtradisjoner og identiteter kan utvikle seg og etterhvert få ny mening. Den lokale identiteten i biosfæreområder får en ny vinkling der bærekraftig utvikling er rammen. Frykman og Gilje definerer kultur som: "not what the things are but how they are practically used, forming meaning and coherence for someone in a certain context"¹⁰⁶ I et slikt perspektiv kan ideelt sett visjonene og målsetningene være med å utforme eller gi grunnlag for nye kulturelle praksiser og tilhørighetsformer. Målsetningene til biosfæreområdene blir innarbeidet i områdets levende kultur, det levde livet.

Biosfæreområder har et relativt åpent rammeverk. Ettersom regionale forskjeller gir ulike biosfæreområder kan noe fungerer bra mens andre kan oppleves som problematiske. Både rapporten *The process of creating Biosphere Reserve*¹⁰⁷ og rapporten *Problemstillinger knytta til eventuell oppretting av biosfæreområde i Noreg*¹⁰⁸, peker på hvordan et åpent rammeverk kan være problematisk ved at den mangler en presis mening. Når det ikke er klare grenser for hva et biosfæreområde kan inneholde og være, kan konseptet biosfæreområder og ideen om bærekraftig utvikling vannes ut og betydningen kan bli uklar og vanskelig å forstå.¹⁰⁹ Dersom et biosfæreområde ikke får konsekvenser for folk, kan det diskuteres i hvilken grad det tilfører noe. Biosfæreområdene brukes som verktøy for å realisere en visjon om bærekraftig utvikling, men det konkrete arbeidet eller resultatene av det, blir kanskje ikke lagt merke til. Begge koordinatorene forteller at det kan være vanskelig å forklare til folk hva et biosfæreområde er og hva det innebærer. Men her peker de særlig på at navnet kan være misvisende og vanskelig. I et rent markedsføringsperspektiv er det et problem at navnet er vanskelig å forstå og at konseptet tar tid før det blir forstått. Men både koordinatorene og andre jeg har vært i kontakt med underveis, mener at når biosfæreområde først har fått grobunn, øker også engasjementet rundt visjonene. Det er tiden frem til folk forstår hva det dreier seg om som kan være en utfordring.

¹⁰⁶ Frykman, J. og Gilje, N., 2009, s. 40.

¹⁰⁷ Olsson, A. og Sandström, E., 2013.

¹⁰⁸ Den norske MAB-kommisjonen, 2012.

¹⁰⁹ Olsson, A. og Sandström, E., 2013.

Det kommer også frem at store deler av befolkningen ikke vet hva et biosfæreområde er, langt mindre at de bor i et. Konseptet kan som sagt være vanskelig å forstå og det kan ta tid å nå ut til folk flest. Dette har ført til en diskusjon som går på hvorvidt man skal jobbe for å nå ut til absolutt alle i området, eller om man heller bør konsentrere seg om organisasjoner, lag og forvaltningsinstanser som kan tenkes å ha mest utbytte av kunnskapen om biosfæreområdet. Argumentet for å sikte på å involvere alle, er at alle kan sitte på gode løsninger for bærekraftig utvikling. Det viktigste her, slik det kom frem på konferansen er å ha biosfæreområder som er aktive med informasjonsarbeid, prosjekter og aktiviteter som involverer befolkningen i stor grad. Flertallet har prosjekter med barn- og ungdom for å formidle kunnskap, og de skaper ofte sosiale arenaer for læring. Over tid kan det tenkes at dette bør skape ringvirkninger også for den delen av befolkningen som eventuelt ikke deltar i dette.

Biosfæreområders innvirkning på de aktuelle områdene kan være at det lokale sees i et globalt perspektiv. Selberg peker på hvordan det å knytte lokal utvikling i et globalt nettverk kan skapes nye relasjoner og opplevelser av sted:

Globaliseringen fører til at lokalsamfunn forholder seg til steder ute i verden og skaper relasjoner som peker utover det nasjonale. Det lokale blir del av overnasjonale nettverk. Dette gir igjen ny mening til lokale minner og historier. Slik skapes fortellinger som rokerer på forestillinger om sentrum og periferi; steder som har vært perifere sett i et nasjonalt perspektiv, kan bli sentrale i globale fortellinger.¹¹⁰

Synsvinkelen kan sees parallelt til Lysgårds begrep om regionalt narrativ. Men her legges det vekt på hvordan innlemmelsen i det globale gjør de lokale fortellingene spesielle. Dette får også verdi fordi det regionale ikke bare refererer til det nasjonale men får plass på et globalt kart. Som et anerkjent område i en internasjonal organisasjon, blir regionen trukket fram som noe eget og unikt. Dette skaper et nytt omdømme som igjen styrker oppfatning av et fellesskap. UNESCO biosfæreområder er en del av et internasjonalt nettverk og områdene blir knyttet til et internasjonalt sterkt symbol på rettferdighet og bærekraftig utvikling. Alcoa, aluminiumsmelteverket i RMBMU, fortalte at denne opplevelsen av å være tilknyttet UNESCO, at FN følger

¹¹⁰ Selberg, T. og Gilje, N., 2007, s.16.

med på det dem gjør, får dem til å ville bli enda bedre med tanke på bærekraftig utvikling.¹¹¹ Slik kan visjonene også nå ut og forandre tankesettet til de involverte.

6.4 Biosfæreområder som skapte regioner

Lysgård er særlig opptatt av hvordan regioner kan være skapte eller forestilte felleskap.¹¹² Perspektivet til Lysgård rettes mot hvilke intensjoner eller formål som ligger bak regionbegrepet. Formålet kan for eksempel være å anvende regionen som et verktøy, som en måte å identifisere områder fra andre områder, eller som en måte å beskrive prosesser på. Biosfæreområder kan fungerer som regioner på flere måter. Fordi de er en del av UNESCO-programmet MAB, kan det dermed tenkes at biosfæreområder på en måte er skapte regioner av MAB-programmet. Fordi de skal bygge på identitet og regionale særegenheter, blir dynamikken i biosfæreområdene dermed å være et bånd mellom gammel og nytt, mellom gårdsdagen og fremtiden. Dette verktøyet kan dermed brukes til å planlegge langsiktig i et bærekraftig perspektiv. Å skape en samhörighet gjennom felles identitet og verdier, kan også være med på å styrke regionaliseringsprosessene og oppfatningen av en region, gammel som ny.

Boken *Det regionale Norge 1950 til 2015* deler som nevnt regionbegrepet opp i tre felt: identitet, funksjonalitet, og politiske og administrative.¹¹³ I figur 6.2 bruker jeg denne analysemodellen for å undersøke i hvor stor grad biosfæreområder kan fungere som regioner. Biosfæreområder bygger bevisst på identitetsprosesser og kulturtradisjoner som finnes fra før i området. Det å skape en felles visjon gjør også at identitet styrkes, kanskje skapes det også nye identiteter på stedet. Eksempel på nøkkelord fra biosfæreområdene som kan gå på identitet kan være: "My city, my voice"-prosjektet i Canada, og "Grønt", "Miljøvennlig" og "UNESCO biosfæreområde"

¹¹¹ Deltagende observasjon høsten 2013.

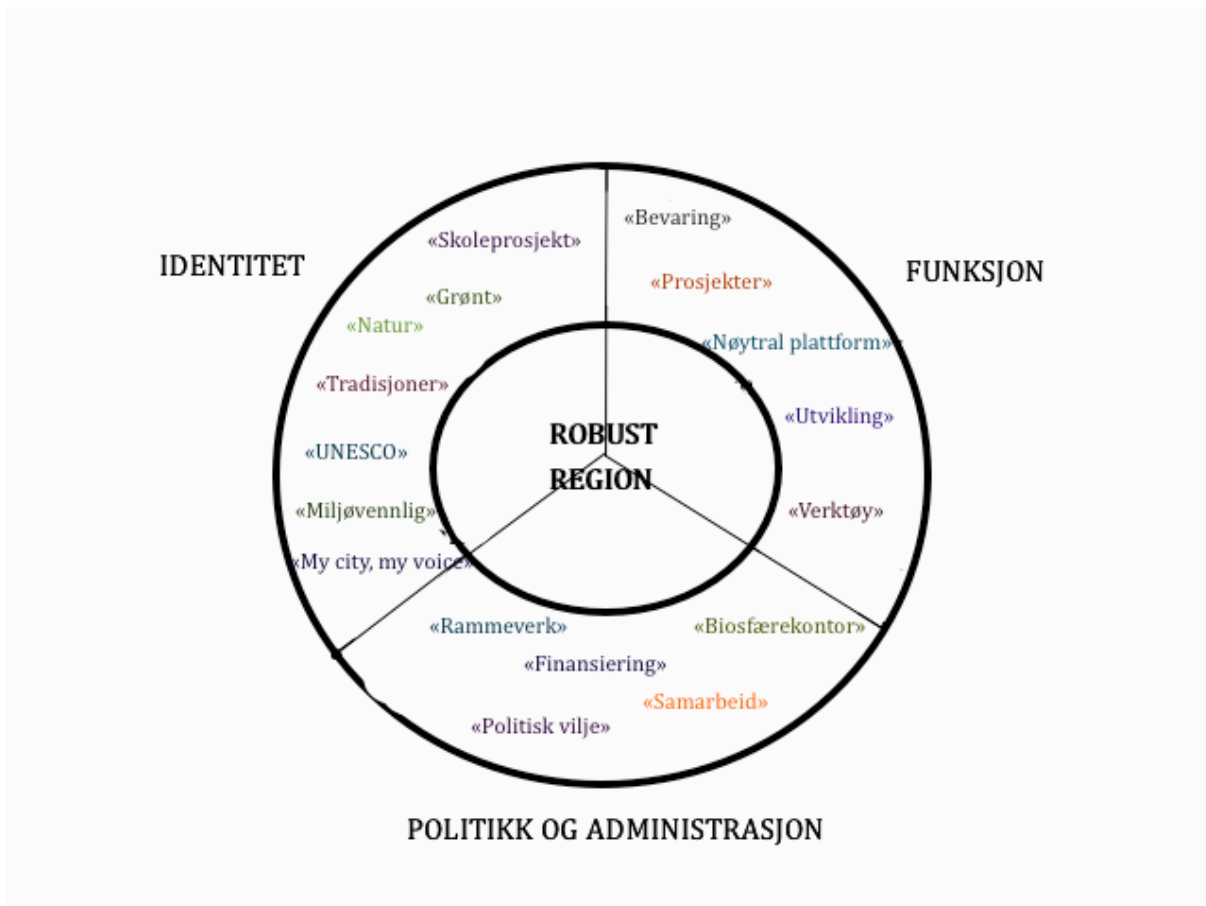
¹¹² Lysgård, H. K., 2007.

¹¹³ Hanssen, G., Klausen, J., Langeland, O., 2012.

som også kan tenkes å være en del av det politiske og administrative i regionen. "Tradisjoner", "Natur", og "Skoleprosjekt" er andre nyttige nøkkelord med tanke på identifiserende elementer i biosfæreområdene. Skoleprosjekter er med på å øke kunnskap om miljøet, noe som kan tenkes å passe inn i alle feltene.

Biosfæreområder har også flere funksjoner. Gjennom hovedfunksjonene bevaring, utvikling og støtte skal de fremme fokuset på natur og miljø. De fungerer som et møtepunkt for dialog og diskusjon. Biosfæreområder skal støtte prosjekter, bevare natur- og kulturlandskap og tradisjoner, og de skal være med på å skape bærekraftig utvikling i området. Biosfæreområdene fungerer også som en sammenkoblingsplattform mellom alle i område: offentlig og privat forvaltning, organisasjoner og andre grupper av lokalbefolkningen. Nøkkelord som kan betegnes som funksjon kan dermed være: "Bevaring", "Prosjekter", "Utvikling". "Nøytral plattform" og "Verktøy" er også nyttige begreper som viser til hvordan biosfæreområdene kan fungere som nøytrale plattformer og verktøy for dialog omkring bærekraftig utvikling.

Som vist tidligere er biosfæreområder geografisk avgrensede områder med en inndeling av soner. Disse sonene er ikke nødvendigvis aktivt brukt. Det er en arbeidsgruppe eller biosfærekontor som administrerer de daglige oppgavene som sørger for at biosfæreområdene er aktive. Det må være en viss finansiering for å opprettholde administrasjonsarbeid, og prosjektmidler er nødvendig. Politikk kan også være sentralt, da det bygges på lover som allerede er gjeldene i området og fordi forvaltningsaspektet er en viktig del. Biosfæreområdet bør i tillegg ha støtte av myndighetene for å få lov til å fungere. Flere elementer i biosfæreområdene kan kjennes igjen i feltet for politikk og administrasjon: "Biosfærekontor", "Samarbeid", "Rammeverk", "Politisk vilje" og "Finansiering".

Figur 6.2: Langeland m.fl. sin analysemodell med utgangspunkt i integrasjonsdimensjonene brukt på UNESCO biosfæreområder. Langeland m.fl. 2012: *Det regionale Norge 1950 – 2050*, s. 338.

Analysemodellen viser de tre integrasjonsdimensjonene. Denne tredelingen går inn i hverandre og skaper mening til regionen som dermed oppleves som noe annerledes fra omgivelsene. Regioner gir rammer for ”folks hverdagsliv og for organisering og styring av samfunn”.¹¹⁴ Integreringen av de tre delene viser hvordan regioner kan være robuste på flere nivå. I mange tilfeller vil feltene også overlappe hverandre.

Biosfæreområder kan slik sett fungerer som regioner på flere måter. Selv om de kan bygge på eksisterende regioner, blir biosfæreområder likevel skapte regioner ettersom de tilfører et bevisst en rekke verdier, strukturer og innhold. Gjennom en lang prosess utvikles det et biosfæreområde som ønskes å være meningsfull for lokalsamfunnet. Visjoner og mål skal integreres i regionene. Slik kan

¹¹⁴ Hanssen, G., Klausen, J. og Langeland, O., 2012, s. 335.

biosfæreområder være et resultat av bevisstgjøring av region og strukturelle føringer fra UNESCO. Östra Vätterbranterna for eksempel var en prosjektgruppe som representerte et spesielt område. Biosfæreområdet i dag bygger som sagt på dette prosjektet men har i dag utvidet området, samarbeidet og funksjonene biosfæreområde skal omfatte. Biosfæreområder blir i tillegg anerkjente og unike regioner i et globalt nettverk. Min oppfatning er at biosfærestatusen i stor grad har samlet ulike deler av lokalsamfunnet enn tidligere og fått til diskusjon og økt bevissthet rundt nøkkelbegrepet bærekraftig utvikling.

6.5 Oppsummering

Prosesskapning av biosfæreområde sammenfaller i stor grad med regionaliseringsprosesser. Et område blir utpekt og innenfor grensene ønskes det å utvikle måter å tenke og å arbeide på. Området kan være både stort og lite, og områdets biologiske mangfold spiller en viktig rolle. Biosfæreområder kan sees på som sosiale prosesser, i likhet med begrepet om regionalisering. En har en visjon for regionens fremtid der fokus er rettet mot en bærekraftig utvikling. I praksis kan det være forskjellig for hvordan man går frem for å realisere disse visjonene. Mens regionaliseringsprosesser kan skje både bevisst og ubevisst, er biosfæreområder en konstruksjon skapt av mennesker med formålet om å øke forskning og kunnskap rundt bærekraftig utvikling og hvordan menneskers samhandling med naturen påvirker biosfæren. Kanskje fungerer det som en bevisstgjørelse av hva regionen består av og mulighetene som ligger her til en utvikling mot et mer bærekraftig samfunn. Motsatt kan prinsippet vise seg at nye regioners grenser ikke fungerer, nettopp fordi nye konstruerte områder ikke fungerer i forhold til innbyggernes livsverden og forståelse av eget miljø.

Fordi rammeverket er relativt åpent, initiativ skal komme nedenifra, og de skal bygges på lokale kultur- og natur forutsetninger, kan det tenkes at biosfæreområder også bygger på en regional forankring som er til stede før områdene får status som

UNESCO biosfæreområder. Flere som jeg har snakket med, trekker frem hvordan det er viktig å få frem identiteten i områdene, og bruke biosfæreområdene som noe å knytte denne eller disse opp mot.

Biosfæreområder kan føre til et sterkere regionalt samarbeid og øke oppfattelsen av felles identitet. Dette gjør at de i stor grad enten forsterker eller skaper regioner. Men de nye grensene og verdiene kan også svekke regioner, fordi det skapes marginale områder og nye periferier. Det globale nettverket av biosfæreområder kan sees som et nettverk av regioner som er internasjonalt anerkjent av UNESCO. Ved å se på hvordan biosfæreområder kan sees på som regioner, er det lettere å identifisere prosessene i biosfæreområdene og dermed også få en større forståelse for konseptet bak dem og for hvordan de fungerer i praksis.

KAPITTEL 7: NORDHORDLAND - EN REGION, ET BIOSFÆREOMRÅDE?

Figur 7.4: Hopsdalen i Nordhordland. Foto: Ole Jakob Aarland

"Her finn du stader der opne havet står rett på. Er du ute til havs, kan du langt der ute frå sjå fjellheimen reise seg som ein mektig vegg innover i landet. Og der finn du bratte stup og høge nutar. Du finn fossar og vatn, fjordar og fjell. Du finn skog og vidde. Naturlandskap og kulturlandskap – område som ikkje ser ut til å vera påverka av menneskeleg nærvere i det heile, og område som gjennom hundreåra er blitt dyrka og kultivert av flittige, flinke arbeidshender."¹¹⁵

7.1 Innledning

I dag forvaltes det i Nordhordland ressurser som fisk, olje og vann, i tillegg til et rikt kultur- og naturlandskap med sterke kontraster. Norges oljefunn og oppretting av Mongstad industriområdet nord i Nordhordland ga Nordhordland en solid vekst. Den teknologiske utviklingen resulterte i mange nye arbeidsplasser og flere involverte seg i den nye oljealderen. Samtidig sank årsarbeid innen jordbruk, noe som tydelig kan sees på gjengroingen av kulturlandskapet de siste ti-årene. Hvordan kan Nordhordland best møte dagens og fremtidens utfordringer? Ved å studere UNESCO

¹¹⁵ Lysø, O., Risøy, A., Svendsen, R., og Tungodden, B., 1993, s. 7.

sitt MAB-program og deres biosfæreområder, har jeg fått innblikk i hvordan biosfæreområder fungerer og hvordan organisasjonen tenker bærekraftig utvikling. I dette kapittelet vil jeg se på Nordhordland som region. Videre vil jeg se på hvordan Nordhordland og deler utenfor regionen er i planleggingsfasen til å bli Norges første biosfæreområde. Jeg vil prøve å trekke frem utfordringer som i denne sammenhengen kan være aktuelle. Avslutningsvis diskuteres hvordan miljøskadelige virksomheter kan passe inn i realiseringen av en bærekraftig utvikling.

7.2 Regionen Nordhordland

Nordhordland er et område nord i Hordaland mellom Osterfjorden og Fensfjorden. Nordhordland Reiselivslag trekker frem de seks kommunene Meland, Lindås, Radøy, Austrheim, Fedje og Masfjorden¹¹⁶ som kjernen i Nordhordland, noe som også kommer frem på kartet. Det interkommunale selskapet Region Nordhordland består i tillegg av kommunene Modalen, Osterøy og Gulen og ordførerne fra disse ni kommunene danner Regionrådet Nordhordland.¹¹⁷ Ofte blir alle disse kommunene sett på som regionen Nordhordland. Vaksdal kommune har tidligere også hatt tilknytting til området. Naturgeografisk er Nordhordland en variert og representativ del av den norske vestlandskysten, med alt fra småøyer, vik og heier til tett skog til høyfjellsområder. Med Osterfjorden, Lurefjorden og Sognefjorden i området, gir alt dette et unikt naturlandskap med mange interessante og viktige økosystemer.

Historisk bærer Nordhordland preg av å være "utenfor" byen. Strilekulturen som betegnet distriktet utenfor bykjernen i Bergen var kjennetegnet av fiskebonden som levde et hardt liv på kysten og med en utpreget seterkultur innover i fjordene. Den fattige 'strilen' med et lite stykke hardfør mark og båt utpå sjøen er et typisk bilde av livet bar fram i de ytre områdene utenfor Bergen. Strilemålet var helt annerledes enn bymålet, noe som forsterket dette skillet mellom by og distrikt. Strilen lever fremdeles

¹¹⁶ <http://www.visitnordhordland.no/visartikkel.asp?art=36> (hentet 24.04.2014).

¹¹⁷ http://www.nordhordland.net/?page_id=109 (hentet 24.04.2014).

i Nordhordland, men bildet er modernisert og bare naturforholdene rundt minner om hardføre "gamledager". Industrialiseringen ga mulighet til at Nordhordland ble et virkeområde for produksjon av blant annet møbler, trevirke, bryggerier, garverier, ullvare, og etter hvert også av olje og gass.¹¹⁸ Disse elementene var med på å endre "strilelandet" fra et fattig fiske- og bondesamfunn til et velstående distrikt.

Nordhordlandsbroa stod ferdig i 1994 og ble et viktig symbol i landskapet på blant annet frihet og fremskritt. Fergefri vei til Bergen var også med på å øke tilhørigheten til byen. 'Stril' betegnes fremdeles i dag om folk som kommer fra distriktene utenfor Bergen, men oppfatningen av begrepet har fått ny betydning og i dag blitt en hedersbetegnelse. Til og med strilemålet – et viktig kultur- og identitetselement - har begynt å utvannes i de sørligste delene av Nordhordland. Knarvik er etablert som regionsenter og har utbyggingen har ekspandert kraftig de siste ti-årene.

Universitetet i Bergen driver flere forskningsprosjekt knyttet til historie, naturgeografi og næringsutvikling. Nordhordlendingenes identiteter er komplekse og varierte.

Distriktet har både små bygder og større tettsteder som lever gjennom småskoler, fotballag, korps og ungdomshus. Det bor mennesker som arbeider innenfor alle deler av samfunnssektoren og to videregående skoler sørger for mange utdanningsmuligheter. Flere pendler til Bergen for jobb og skole, men en del pendler også fra Bergen og ut til Nordhordland av de samme grunnene.

Knarvik videregående skole har blant annet en utdanningslinje for elever som ønsker å jobbe innenfor olje og gass, "Kjemi og prosess", og offshore-jobbene er mye ettertraktet. Utviklingen mot omfattende oljevirkosomhet i Nordhordland startet på slutten av 70-tallet og har bidratt til en økonomisk blomstring i regionen.

Arbeidsplassene på Mongstad er med på å heve innbyggertallet og gir grobunn for videre utvikling andre steder i regionen. Samtidig er industriområdet et av de mest forurensende produksjonsstedene i landet. At en liten bygd ble totalt utslettet ved byggingen av området er en annen mørk side av saken. I dag er det opprettet et forskningscenter på Mongstad, Technology Centre Mongstad (TCM) som den norske stat, Statoil, Shell og Sasol samarbeider om.¹¹⁹ Her forskes det på å utvikle og forbedre teknologi av fangst av CO₂-utslippene fra raffineriet, slik at produksjonen av olje og gass kan gjøres mindre miljøskadelig. I et miljøetisk perspektiv kan det settes

¹¹⁸ Lysø, O., Risøy, A., Svendsen, R., og Tungodden, B., 1993.

¹¹⁹ Les mer på: <http://www.tcmda.com/no/>.

spørsmålstegn om utvinning av olje og gass er fremtiden, selv med et bedre system for fanging av CO₂. Samtidig er Norge og regionen avhengig av oljeindustrien for å opprettholde arbeidsplasser og et velstående samfunn. Hvordan kan vi da tenke miljøetikk i Nordhordland?

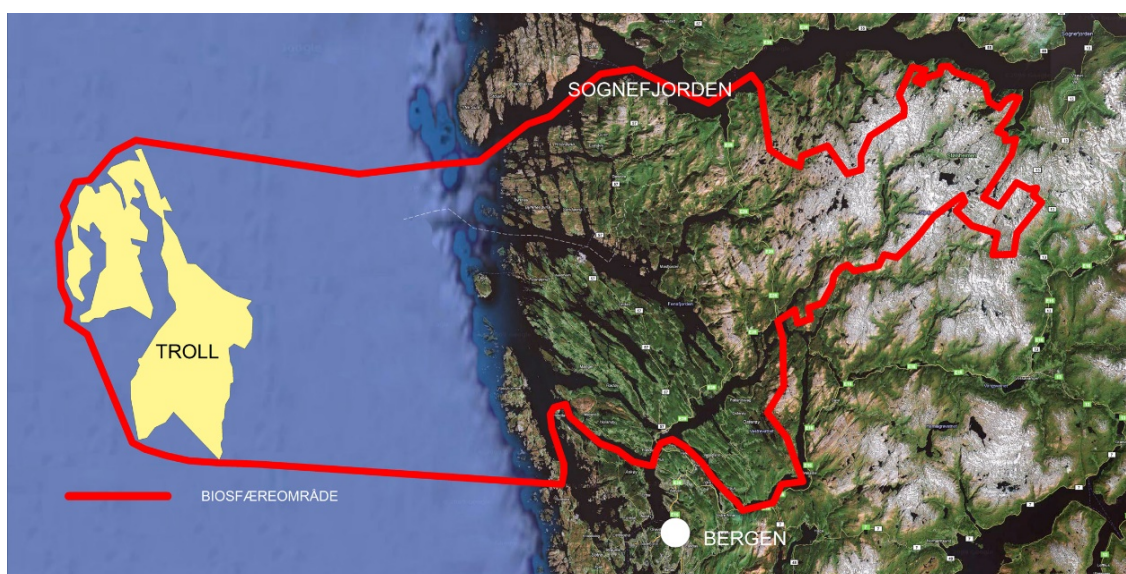
Nordhordland kan gjennom disse karakteristikene bli sett på som en samlet og sterk region. To lokalaviser er også med på å skape en oppfatning av fellesskap. Det interkommunale selskapet Region Nordhordland forsterker de administrative og politiske båndene som gir grunnlag til et regionalt samarbeid. I paragraf 2 om formål i *Vedtekter for Regionrådet Nordhordland pr. 01.01.2012* står det: "Regionrådet Nordhordland har som føremål å medverke til videreutvikling av regionen næringsmessig, sosialt og kulturelt."¹²⁰ Blant annet skal dette skje gjennom tiltaksarbeid med vekt på næringsutvikling som arbeidstilbud og servicetilbud. Videre blir nettverksbygging fremhevet. Særlig interessante tiltak i denne sammenheng er målsetningen om å "[f]remje regionen sine interesser overfor fylkes- og riksnivået og i internasjonal sammenheng" samt "[f]remje ein samordna marknadsføring av Nordhordland og vere pådrivar for kultur- og idenitetsskapande regionalt arbeid". Biosfæreprosjektet i Nordhordland er et samarbeidsprosjekt mellom Regionrådet Nordhordland og Universitetet i Bergen. Biosfæreområder kan i stor grad knyttes opp mot disse arbeidstiltakene. Blir Nordhordland biosfæreområde i så fall en måte å realisere disse tiltakene på?

7.3 Nordhordland Biosfæreområde Vestnorsk Kystlandskap

Allerede i 2009 ble skissene av et biosfære-prosjektet i Nordhordland lagt fram av en representant fra Universitetet i Bergen under den daværende norske UNESCO-kommisjonens møte i Kunnskapsdepartementet. Skissen fikk tilslutning og i løpet av de siste årene har ideen om et biosfæreområde i Nordhordland vokst seg inn i

¹²⁰ http://www.nordhordland.net/wp-content/uploads/2010/10/Regionrådet_Nordhordland_vedtekter.pdf (hentet 24.04.2014).

Regionrådet i Nordhordland og får støtte av Hordaland Fylkeskommune og Universitetet i Bergen. Sistnevnte har også skrevet under en samarbeidsavtale med Regionrådet om utviklingen av søknaden og fremtidig forskningsinnsats. I løpet av 2014 skal forprosjektsøknaden sendes til den norske UNESCO-kommisjonen og det skal utarbeides innhold, planer og informasjonsarbeid. I fremdriftsplanen er det satt mål om å sende den endelige søknaden til UNESCO om utnevnelsen av Nordhordland som et UNESCO biosfæreområde 30. september 2017, og dermed få endelig status i løpet av sommeren 2018.¹²¹ Men hvordan kan Nordhordland fungere som biosfæreområde? Hva vil biosfæreområdet inneholde og hva vil det ha å si for regionen og menneskene som bor der?

Figur 7.2: Foreløpig kart over "Nordhordland Biosfæreområde Vestnorsk Kystlandskap". Kilde: Region Nordhordland

Det planlagte biosfæreområdet i Nordhordland skal omfatte ti kommuner (Nordhordland og Øygarden) i tillegg til deler av Høyanger, Voss og Vik et område på ca. 7700 km² med en befolkning på ca. 44 000 mennesker.¹²² Den stiplede linjen på figur 7.2 viser hvordan dette vil se ut på kartet. Denne linjen er ikke satt og vil kanskje endre seg underveis i søknadsfasen. Akkurat nå befinner forprosjektet seg i stor grad hos det interkommunale selskapet Region Nordhordland. I tillegg til Regionrådet¹²³,

¹²¹ Notat fra forprosjektet Nordhordland biosfæreområde, april 2014.

¹²² Notat fra forprosjektet Nordhordland biosfæreområde, april 2014.

¹²³ Regionrådet i Nordhordland består av ordførerne i Nordhordland.

er det opprettet en styringsgruppe som fungerer som et direktiv og en arbeidsgruppe som planlegger og arbeider med søknadsprosessen. I styringsgruppen sitter blant annet to ordførere fra kommuner i Nordhordland sammen med representanter fra Fylkeskommunen i Hordaland, Fylkesmannen i Hordaland, Universitetet i Bergen (UiB), BKK, Naturvernforbundet og Region Nordhordland.¹²⁴ Det er nedsatt en mindre arbeidsgruppe med representanter fra Region Nordhordland og UiB, i tillegg til ekstern hjelp. Prosjektlederen til forprosjektet i Nordhordland biosfæreområde, Kari Evensen Natland, forteller at planleggingen er godt i gang og at det i løpet av høsten vil jobbes enda mer fokusert på informasjonsarbeid med blant annet opprettelse av egen nettside. I første omgang er forprosjektet finansiert gjennom offentlig støtte og private støtteordninger.

Prosjektlederen ser flere grunner til at Nordhordland bør ha et biosfæreområde. Et viktig poeng er ressursene Nordhordland forvalter:

[D]en største grunnen til at vi gjør dette er nettopp fordi at Nordhordland har så utrolig mange ressurser som vi må løfte og se nøyer på, som vi kan gjøre i dette perspektivet. Det er en god innfallsvinkel til en samfunnsutvikling (...).¹²⁵

Her trekkes samfunnsutvikling inn som et mål, og for prosjektlederen er dette en viktig del av motivasjonen for å drive frem et slikt prosjekt. For henne bygger et biosfæreområde seg på fire grunnpilarer: "befolkning, forskning, næringslivet og myndighetene".¹²⁶ Forskningsdelen trekker prosjektlederen frem som kanskje den viktigste motivasjonen. Internasjonaliseringen, synliggjøringen av regionen og nettverket som det også vil gi er andre grunner som prosjektlederen peker på.

[V]i må gjøre oss lekke for at denne regionen skal være ok å bo i, og at bedriftene skal få tak i de arbeidstakerne som de trenger. Det er en viktig dimensjon som eg tror dette prosjektet kan hjelpe til med. Gi oss identitet, gi oss en stolthet, gi oss et fortrinn ovenfor andre regioner med at her: denne regionen er spesiell.¹²⁷

¹²⁴ Intervju med prosjektlederen, 20.03.2014.

¹²⁵ Intervju med prosjektlederen, 20.03.2014.

¹²⁶ Intervju med prosjektlederen, 20.03.2014.

¹²⁷ Intervju med prosjektlederen, 20.03.2014.

UNESCO-status blir på denne måten en strategi for omdømmebygging. I et arbeidsnotat fra arbeidsgruppen trekkes også dette frem som en av de positive ringvirkningene ved et biosfæreområde i tillegg til økt forskning, ny næringsutvikling, del av et internasjonalt nettverk og EU-prosjekter.¹²⁸

Nordhordland biosfæreområde er ennå i planleggings- og søknadsfasen, men noen planer er begynt å ta form og forventningene er høye. I første omgang planlegges det nettside og annen informasjonsarbeid, undervisningsopplegg i skolene og ulike former for prosjektarbeid sammen med lag og organisasjoner. Dette ønsker prosjektlederen at skal formes videre allerede i høst. For henne er det viktig at næringslivet ser nytten og mulighetene ved å ta del i et slikt prosjekt.

Næringsutvikling med innhold av blant annet økt turisme, småskala produsenter og lokale produkter trekkes frem som viktige deler av det forventede innholdet til Nordhordland biosfæreområde: ”i mange biosfæreområder så har reiselivet fått et godt oppsving. Også fokus på lokale verdier, kulturen, mer småskala produsenter og lokale småskala produkter, mattradisjoner.”¹²⁹ I Östra Vätterbranterna og Manicouagan-Uapishka er det eksempler på nettopp slik næringsutvikling, men begge koordinatorene trekker frem at det tar tid før biosfæreområdet får grobunn.

Tankegangen om en dialogplattform, slik Östra Vätterbranterna og RMBMU fremstiller det, ligger tett opp til prosjektlederens visjoner omkring innholdet og funksjonen til biosfæreområdet. Hun forestiller seg en plattform for dialog som kan være et bindeledd mellom de ulike aktørene i området: ”biosfæreområde [kan] hjelpe til at næringslivet får en kommunikasjonsvei til befolkning og til forskning, som går via denne biosfæreplattformen.”¹³⁰ Slik kan for eksempel forskning gå begge veier, enten som et ønske fra lokale organisasjoner, grupper, offentlige myndigheter, eller ved forskning som er relevant for regionen. Hennes perspektiv er at et ”biosfæreområde blir de som sørger for kommunikasjonsflyten, kompetanseutveksling, engasjementet, for ulike deler av samfunns- og næringsutvikling”.¹³¹

¹²⁸ Notat fra forprosjektet Nordhordland biosfæreområde, april 2014.

¹²⁹ Intervju med prosjektlederen, 20.03.2014.

¹³⁰ Intervju med prosjektlederen, 20.03.2014.

¹³¹ Intervju med prosjektlederen, 20.03.2014.

Som sagt vil fokus på forskning med tanke på dyre- og planteliv i Nordhordland bli en viktig del av det planlagte biosfæreområdet. Hvordan olje- og gass eventuelt kan bli mindre miljøskadelig er også prioritert, slik som forskningssenteret på Mongstad allerede er i gang med å utvikle. For prosjektlederen er det naturlig at Mongstad-området skal være en del av det planlagte biosfæreområdet da det har vært et nøkkelement i utviklingen av Nordhordland. Hun forklarer at selv om Mongstad er en 'miljøbombe' gir området gode arbeidsplasser: "arbeidsplasser er jo grunnpilaren i hva neste generasjonen trenger. Og det må vi legge til rette for at de faktisk får".¹³² Miljøskadelig industri kommer til å gi utfordringer for biosfæreområdet slik de andre biosfæreområdene i studien også opplever. Natland fremhever at: "det er ikkje det at vi har en tikkende miljøbombe som er interessant, men hva vi gjør rundt det som er det interessante".¹³³ Det gjenstår ennå å se akkurat hva biosfæreområdet kommer til å forholde seg rundt dette. Vil biosfæreområde ha en lignende tilnærming som Manicouagan-Uapishka som jobber aktivt med miljøskadelig industri, eller vil det bli mer som i Östra Vätterbranterna som har en mer dialogrettet samarbeid?

Prosjektlederens store ønske til biosfæreområde er at det kan bidra til å påvirke de som bor der. "Viss vi får det til i best case så tror eg at vi får et helt annet engasjement rundt Nordhordland, en helt annen stolthet og en helt annen status hos oss selv og på hva Nordhordland er."¹³⁴ Oppfatningen hennes er at UNESCO-statusen vil gi et kvalitetsstempel på regionen og håpet er å gjøre folk mer miljøbevisste. Særlig trekker hun frem ungdommene som en viktig motivasjon: "eg håper at ungdommene skal synes: 'gu, så bra at vi gjorde det', og at de benytter seg av dette".¹³⁵ Særlig i Östra Vätterbranterna er kommunikasjon og prosjekter rettet mot ungdom, og mitt inntrykk er at denne tanken er sentral for alle biosfæreområdene. Men en utfordring som går igjen, og som også prosjektlederen peker på, er hvordan de best kan få kommunisert hva biosfæreområdet innebærer og de mulighetene det kan gi. Når Nordhordland biosfæreområde er i plan- og søknadsfasen er dette kanskje enda vanskeligere. Selv om ideer er begynt å utvikle seg, peker prosjektlederen på at det gjenstår å utvikle konkrete planer som definerer arbeidsoppgavene. Dette håper hun kommer på plass i løpet av de neste årene.

¹³² Intervju med prosjektlederen, 20.03.2014.

¹³³ Intervju med prosjektlederen, 20.03.2014.

¹³⁴ Intervju med prosjektlederen, 20.03.2014.

¹³⁵ Intervju med prosjektlederen, 20.03.2014.

7.4 En klimastatus

Det er et faktum at miljøskadelig industri fortsetter å utvikles fordi mennesker har behov og forbrukspreferanser som støtter opp under dette. I lys av Brundtlandkommisjonens definisjon «... utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner ...» blir det vanskelig å utelukke denne type virksomhet fra et biosfæreområde når det er et mål om å være reelle områder som kan takle slike utfordringer. Mens for eksempel gruvedriften bare befinner seg i området i en periode, skal biosfæreområder utvikles i et langsiktig perspektiv. Det har kommet fram gjennom deltagende observasjon at det kan tenkes at et biosfæreområde vil gi veiledning både i forkant, underveis og i etterkant av miljøskadelig aktivitet.¹³⁶ Slik sett legitimerer dette fokuset på miljøskadelig industri.

I året for grunnlovsjubileum er det på sin plass å påpeke selv om begrepet 'bærekraftig' er ganske nytt, så er tankegodset bak av eldre dato. Grunnlovens §110b er svært aktuell i dagens diskusjon om klimakrise og naturødeleggelser:

Enhver har Ret til et Milieu som sikrer Sundhed og til en Natur hvis Produktionsævnne og Mangfold bevares. Naturens Resserourcer skulle disponeres ud fra en langsigtig og alsidig Betragtning, der ivaretager denne Ret ogsaa for Efterslægten. For at ivaretage deres Ret i Henhold til foregaaende Led, ere Borgerne berettigede til Kundskab om Naturmilieuets Tilstand og om Virkningerne af planlagte og iværksatte Indgreb i Naturen. Statens Myndigheder give nærmere Bestemmelser til at gennemføre disse Grundsætninger.

Denne forankringen av befolkningens rett til 'sunnhet' og mangfold av natur får stadig større betydning. Oppmerksomhet rundt bærekraftig utvikling og miljøforskning har ekspandert de siste tiårene. I følge FNs klimarapport må CO₂-utslipp senkes til 0 % i 2070.¹³⁷ Rapporten fremmer to alternativer for å gjøre dette: å senke utslippene i industri og husholdning og å plante/bevare skog. Statoil Mongstad i Nordhordland er kjent som et stort utslippspunkt av CO₂ i Norge. På Miljødirektoratet sine nettsider står det: "Det desidert største enkeltutslippet av CO₂ i Norge i fjor [2009], kom fra Statoils oljeraffineri på Mongstad, i Hordaland. Raffineriet slapp ut over 1,5 millioner

¹³⁶ Deltagende observasjon i Canada høsten 2013.

¹³⁷ FNs klimarapport 2013/2014.

tonn CO2".¹³⁸ I følge klimastatus.no slipper Hordaland ut mer klimagasser enn de fleste andre fylker i Norge.¹³⁹ Allerede nå må bruken av fossile energikilder begrenses og investering i energieffektivisering og utslippsfrie løsninger må økes. Statoil Mongstad står for over halvparten av arbeidsplassene tilknyttet industri i Nordhordland, i tillegg har mange arbeidsplasser en tilknytning til raffineriet. Behovet for fossilt brennstoff er så absolutt til stede, og Mongstadanlegget gir arbeidsplasser og skatteinntekter. Forbud mot slik virksomhet vil være urimelig, men ubetinget aksept av miljøskadelige utslipp er like galt. Regionens utfordring er å beholde verdiskapingen på en måte som i mindre grad enn i dag må betegnes som miljøskadelig. Som i alle avveiningsproblemer må det tas hensyn i begge ytterpunkter, og gjeldende nasjonalt regelverk har satt ett legalt balansepunkt. Videre vil lokal dialog mellom berørte parter fremstå som et godt lokalt alternativ for ytterligere bestrebelser i tråd med global bærekraftig retning. Biosfæreområder kan slik være en del av den moderne regionaliseringen.

Rapporten *Biosfæreområder i Norge?* ser utvikling av biosfæreområder som en måte å drive ressursforvaltning på. Norges svakheter på dette område trekkes frem: "for mange sektororgan har beslutningsmyndighet når det gjelder naturressurser i et område"¹⁴⁰ Departementene, fylkesmennene, fylkeskommunene og kommunene har alle forvaltningsansvar i spørsmål om ressursutnyttning og bærekraftig utvikling. Innad i disse er det igjen ulike felt som jobber med ansvarsoppgaver tilknyttet dette. Ved at kunnskapen om forvaltningen og praksisene splittes opp, kan man miste en helhetlig måte å arbeide på:

Biosfæreområdeidéen var en foregripelse og konkretisering av det senere så aktuelle begrepet bærekraftig utvikling, og det er der idéens styrke ligger. Man kan sammenligne hele forvaltningsregimer i stedet for å syntetisere fragmentert kunnskap om naturforvaltning og samfunnsforvaltning. I tillegg er MAB-programmet gjennom sin forankring i FN svært godt representert globalt.¹⁴¹

¹³⁸ http://www.miljodirektoratet.no/no/Nyheter/Nyheter/Old-klif/2010/Mai_2010/Norges_ti_storste_CO2_utslipp/ (hentet 01.05.2014).

¹³⁹ <http://fylker.miljostatus.no/Hordaland/Tema-A-A/Klima/> (hentet 05.01.2014).

¹⁴⁰ Hansteen, T., Kristiansen, G., Stenseth, N. Chr., 1997, s. 21.

¹⁴¹ Hansteen, T., Kristiansen, G., Stenseth, N. Chr., 1997, s. 23.

På denne måten blir biosfæreområder betraktet som en måte å drive en helhetlig virksomhet rundt natur- og samfunnsforvaltning. FNs klimarapport har blant annet handlingsplaner som skal fungere som en veileder til nye måter å tenke ressursforvaltning på. Klimatilpasning er også en viktig del av klimautfordringene. Problemstillinger rundt næringsutvikling og naturforvaltning er derfor viktig å fokusere på i biosfæreområder. Når en trekker dette sammen med forskning på regionale utfordringer kan resultere i ny kunnskap, viktige diskusjoner og løsninger for en samfunnsutvikling basert på sterkere demokrati, internasjonal anerkjennelse og prinsipp om bærekraftighet.

Naturmangfoldloven og Plan- og bygningsloven er sentrale lover ved spørsmål om ressursutnytting og klimatilpasning. Lovverket gir her føringer for naturhensyn og hvordan møte nye utfordringer. Miljøtilstanden i følge FNs klimarapport vil de neste årene vil være preget av et varmere og våtere klima. Konsekvensene av dette vil være en økning av ras og flom. Slike konsekvenser er derfor viktig å innlemme i planleggingen. Handlingsplanene for klima og energi fra Fylkeskommunen i Hordaland og Kommunene i Nordhordland for 2010 – 2020 tar opp dette. Handlingsplanen for Lindås Kommune¹⁴² setter blant annet opp fjernvarme/nærvare, redusering av energibruk i kommunale bygg, bedring av kollektivtilbud og sykkel- og gangstier, og sertifisering av Miljøfyrtårn som viktige tiltak for å redusere klimagassutslipp og energiforbruk i kommunen. Handlingsplanen tar også for seg miljøtema som kulturminner, friluftsliv- og idrett, biologisk mangfold og landbruk, og helse. Biosfæreområder er i stor grad opptatt av dette. Biosfæreområde i Nordhordland kan derfor bli viktig med tanke på slike tiltak som kommunene ønsker gjennomført. Flere biosfæreområder har også fokus på klimatilpasning.¹⁴³ Ved å øke forskning på lokale klimautfordringer og bærekraftig utvikling, kan det tenkes at biosfæreområdet gir en mer lokal vinkling av det som blir gjort internasjonalt. Ettersom et biosfæreområde i Nordhordland vil virke på et regionalt nivå, kan dette gi et økt samarbeidsfokus, både mellom de ulike kommunene, men også mellom grupper, organisasjoner og befolkningen i området. Biosfæreområder blir slik et verktøy for å sikre en bærekraftig regional utvikling.

¹⁴² Lindås kommune: Kommunedelplan for Klima og energi 2010 – 2020.

¹⁴³ Intervju med EuroMAB-koordinatoren, 28.03.2014.

7.5 utfordringer for Nordhordland Biosfæreområde

Det finnes ingen andre biosfæreområder i Norge, og dette kan by på utfordringer. Menneskelig aktivitet i et biosfæreområde har blitt mer viktig for MAB-programmet de siste femten årene, og det var nettopp dette som var med på å utvikle Nordøst-Svalbard som biosfæreområde. Dette er selvfølgelig noe en må ta i betraktning når en nå prøver å opprette et område med slik status i Nordhordland. Planleggingen og forprosjektet til Nordhordland skjer med innflytelse fra andre lands praksis, noe som kan være både positivt og negativt. På den ene siden bør man se utover landegrensen for å få innspill og lære av andre lands erfaringer i opprettelsen og driften av et biosfæreområde. På den andre siden kan det diskuteres om prosessene kan bli påvirket av andre land i for stor grad, ettersom biosfæreområdene skal ha bakgrunn i lokal kultur og tradisjoner. Som det eneste biosfæreområde i Norge, blir Nordhordland et modellområde for eventuelt andre som ønsker å opprette biosfæreområder i Norge. Slik sett er Nordhordland utsatt for barnesykdommene, og en må tillate seg å bruke tid på å få et godt gjennomarbeidet og lokalt tilpasset prosjekt.

En kritisk faktor for Nordhordland biosfæreområde er å få relevante næringsaktører engasjert og innlemmet i et slikt prosjekt. Utfallet av dette er avgjørende for utformingen av et mulig biosfæreområde. utfordringene her blir å vise både offentlige og private aktører hvordan det lønner seg å være en aktiv del av biosfæreområdet, men samtidig fremme noen grunnkrav slik at samarbeidet ikke resulteres i overfladisk omdømmebygging. For at dette skal unngås, fremheves det RMBMU som viktig å sette krav til industri som vil samarbeide med biosfæreområdet. Det er viktig å kunne verifisere ovenfor de andre biosfæreområdene i nettverket og til MAB-direktoratet hvorfor og hvordan et oljeraffineri eventuelt skal være med som mulig samarbeidspartner.

Finansielt grunnlag er også en utfordring for et biosfæreområde i Norge. I Nordhordland blir ikke dette sett på som et initielt problem av prosjektlederen, men skal man tenke langsiktig er det viktig å få på plass noe som vil fungere over lengre

tid. Eksempelet fra Canada er helt spesielt når det kommer til økonomi, og det kan tenkes at Nordhordland bør prøve på noe lignende. Organisering og implementering i forhold til lokale og nasjonale myndigheter og forvaltningsorgan blir også noe som man må vie oppmerksomhet. Her vil det være naturlig å finne eksempel fra andre land og tilpasse dette til norsk lovgivning og praksis.

I de områdene jeg har fokusert på, er det særlig problemer knyttet til begrepet 'biosfæreområde' og forståelsen av konseptet. Begge koordinatorene har opplevd at det tar tid for folk å forstå og at det stadig må forklares. Dette bør biosfæreområdet i Nordhordland være forberedt på. Til gjengjeld kommer det frem at når folk først forstår hva et biosfæreområde innebærer, så er det stort sett positiv respons. I biosfæreområdene som jeg har sett på, er det viktig å formidle bærekraftig utvikling gjennom ulike arrangement og prosjekter i lokalsamfunnet. Det er viktig at det planlagte biosfæreområde i Nordhordland blir godt integrert i lokalsamfunnet, da det lokale engasjementet fremheves som sentralt. En interessentanalyse vil kunne avdekke aktørene som bør engasjeres i området.

Med tanke på sentrale fokus som kultur, identitet og tilhørighet er det viktig å få integrert konseptet i den vide lokalbefolkningen, slik det arbeides i andre biosfæreområder. Det må jobbes aktivt med lokalbefolkningen for at biosfæreområdet skal få et innhold som er representativt for de som bor og jobber der. Ved å identifisere de ulike regionskappende prosessene, kan en lettere bygge opp et innhold med mening og skape tilhørighet blant befolkningen i det planlagte biosfæreområdet. Regionen Nordhordland fremstår som en robust region, men det planlagte biosfæreområde vil ha grenser som går ut over Nordhordlands egne. Denne grensesettingen gjør at det planlagte området ikke er en allerede etablert region med den samme felles identiteten. Strilekulturen med utgangspunkt i fiskerbonden er ganske ulik fjellbonden på Voss. Fellesskapet med Voss er Hordaland fylkeskommune, og kanskje bygdemiljø med Bergen som nærmeste sentrum. Det foreslåtte området går også inn i Sogn fylkeskommune. Gulen kommune er likevel nært knyttet til Nordhordland ved at mange av de varer og tjenester guleninnyggerne anskaffer, reiser de sørover til Nordhordland for å få tak i. Dette er kanskje også grunnen til at de deltar i regionsamarbeidet i Nordhordland. Vik har derimot ikke dette som fellesnevner.

Ikke klart etablert felles oppfatning av regional tilhørighet kan være et minus for det foreslåtte biosfæreområdet. At regionrådet i Nordhordland er sentral initiativtaker og prosjektleder kan også motvirke øvrige kommuners følelse av delaktighet og eierskap. Navnet Nordhordland biosfæreområde kan bidra til å forsterke dette ytterligere. Videre kan fokuset på bærekraft og derigjennom utslipp til luft sette Mongstad-industrien som sentralt element og delområde i det praktiske arbeidet, og øvrige deler av biosfæreområdet vil kunne oppleve at de ikke er prioriterte, hvilket fort motvirker delaktighet og engasjement. Blir området en realitet, er effekten biosfæreområdet har gitt på opplevd regiontilhørighet blant innbyggere i ulike delområder et tematips for senere forskning.

Artikkel 9 i «Statutory Framework» handler om evaluering av biosfæreområder, som skal skje hvert tiende år etter at et område har fått biosfærestatus. Det er viktig å tenke langsiktig. I praksis kan dette bety avklaringer av optimal sammensetning av styringsgruppe, avklart standpunkt til i hvor stor grad biosfæreområdet skal være involvert i forvaltningen og hvem og hvor mange partnere biosfæreområde skal ha. Opprettelse av et biosfæreområde er i seg selv en måte å stimulere til en stabil ramme og et nettverk over tid. En av fordelene er nettopp at biosfæreområde skal kunne være der og jobbe med utfordringer i takt med utvikling og endringer i lokalsamfunnet. Det er videre viktig å tenke på at det kan komme andre områder som vil se til Nordhordland og arbeidet som er blitt gjort og gjøres der. Det skal opprettes en ny MAB-komite i Norge i løpet av 2014. Dette er klart en fordel, da det er viktig å ha et nasjonalt nettverk rundt arbeidet med biosfæreområder, både for støtte og kunnskap, men også for fremtidig kontroll og evaluering.

7.6 Oppsummering

Nordhordland kan sees på som en robust region med aktive regionaliseringsprosesser. Dette vises både i måten å tenke geografisk inndeling på, de funksjonelle institusjonene som eksisterer innenfor området og gjennom en grunnleggende identitet. Det planlagte biosfæreområde har allerede en del visjoner og tanker rundt strukturen og innholdet. Gjennom å fokusere på forskning, næringsutvikling, befolkning og myndighetene, ønsker de å få til en regional bærekraftig utvikling. Biosfæreområder kan være en måte å få frem en ny arena for dialog og handling for bærekraftig utvikling mellom enkeltmennesket, grupper og organisasjoner og myndigheter på et lokalt nivå.

Biosfæreområder blir på mange måter som en del av en moderne regionalisering som tar spesielt hensyn til bærekraftig utvikling. Norge må kutte i CO₂-utslippene for å gjøre en forskjell internasjonalt i den truende klimakrisen. Uansett hvordan den videre utviklingen av Mongstad vil foregå, så vil Nordhordland være en region med mange utfordringer. Verdiskaping og arbeidsplasser må beholdes og videreutvikles, og planleggingen må være langsiktig om Nordhordland skal være levende og verdifullt også for de neste generasjonene.

Nordhordland Biosfæreområde Vestnorsk kystlandskap kan komme til å møte på flere utfordringen i etableringen og utviklingen av biosfæreområdet. Det mest problematiske kan være grensesettingen av biosfæreområdet med tanke på lokal forankring gjennom regionale identiteter. Dersom det planlagte biosfæreområdet skal bygges på en felles kulturoppfatning, må det tas hensyn til at periferere delområder ikke nødvendigvis har den samme oppfatningen av tilhørighet som de mer sentrale områdene.

KAPITTEL 8: KONKLUSJON

8.1 Oppsummering

Gjennom skriftlige kilder, ulike informanter, deltagende observasjon og dybdeintervju har jeg fått å lære om opprettelsen av biosfæreområder og fått en større innsikt i hva et biosfæreområde er. Jeg valgte å se på fenomenet biosfæreområder utfra et aktørperspektiv og har blitt kjent med personer bak slike områder og hvordan de jobber for å realisere visjoner og ideer om hva biosfæreområder kan være på de ulike stedene. Jeg reiste til Canada for å delta på EuroMAB og NordMAB-konferansen, og for å besøke biosfæreområdet Manicouagan-Uapishka.

Det er visse kriterier biosfæreområdene bør ha på plass. Blant annet de tre hovedfunksjonene i et biosfæreområde: bevare, utvikle og verne, og sone-inndeling av områdene. Rammeverket er fleksibelt når det kommer til innholdet i biosfæreområder. Det er i stor grad åpent for hva man kan fokusere på, for eksempel prosjekt som skog, vann, turisme, lokale produkter, osv. Disse fokusområdene kan variere fra tid til annen. Rammeverket er uten noen lovbunden kraft, og det kommer ikke nye restriksjoner i områder som får biosfærestatus. Biosfæreområder kan dermed i praksis variere fra sted til sted. Slik er det interessant å se på biosfæreområder i et regionalt perspektiv.

Det finnes over 600 biosfæreområder i hele verden, og alle skal forholde seg til de retningslinjene og visjonene som er satt fra UNESCO og MAB-programmet. Både av kulturelle og naturgeografiske ulikheter, vil forskjellene mellom biosfæreområdene være store. I studien har jeg sett på to biosfæreområder. De er valgt ut på grunn av næringsutviklingen i områdene, og vil gjerne ha litt andre utfordringer enn andre biosfæreområder.

8.2 Svar på problemstillingene

8.1.1 Hvordan fungerer biosfæreområder og hvilke roller kan de ha i sine områder?

De biosfæreområdene jeg har valgt å se på fungerer stort sett som dialogskapende organisasjoner med en visjon om bærekraftig utvikling med fokus på grønn ekspansjon, dette være seg i naturen, kulturlandskapet, lokale bedrifter og industri i området. Det handler i stor grad om å veilede ulike aktører i hverdagen, både gjennom å skape forum hvor ulike grupper, private aktører og offentlige myndigheter kan møtes, og å øke kunnskap og samarbeid rundt en mer bærekraftig måte å planlegge og drive på. Rollene blir dermed å være en dialogfremmede og veiledende organisasjon for alle aktører og mennesker i biosfæreområdet, hvor målet er å samles om en visjon, MABs visjon om bærekraftig utvikling.

Biosfæreområder skal være modellområder for bærekraftig utvikling tilknyttet det internasjonale nettverk av biosfæreområder anerkjent av UNESCO.

Biosfæreområdene er med på å utvikle det geografiske området de er en del av. Blant annet så skaper de grobunn for dialog i lokalbefolkningen og de øker bevisstheten og kunnskapen om naturen, kulturtradisjoner og prinsippet om bærekraft. Slik kan de også få en positiv effekt på lokaldemokratiet. Ettersom biosfæreområdene blir internasjonalt anerkjent, får de også en rolle som omdømmebyggere.

8.1.2 På hvilke måter kan biosfæreområder skape eller forsterke regioner og regionaliseringsprosesser?

Biosfæreområder bygger i stor grad på regionale prosesser som identitetskapning, tilhørighet, næringsutvikling, naturforvaltning og samarbeid. Diskusjonen blir om disse prosessene overlappes eller integreres med den regionaliseringen som allerede foregår i området. Regioner kan i mange tilfeller grunne på oppfatninger av

et forestilt fellesskap. Biosfæreområder blir skapte regioner som i mange tilfeller bygger på allerede forestilte regioner. En diskusjon her vil være om nye steder som i utgangspunktet ikke har vært en del av det forestilte fellesskapet vil bli en like integrert del av den nye regionen. Fordi biosfæreområdene tar opp i seg lokal kultur og tradisjoner i regionen, kan dette være med på å både styrke oppfatningen av en region. Men dette kan også svekke biosfæreområdets region dersom det er delområder som ikke deler den samme tilhørigheten. Internasjonal anerkjennelse tilfører regionene et nytt omdømme og synliggjør dem på det globale kartet. Dette kan være med på å styrke oppfatningen av region.

8.1.3 Hvordan kan miljøskadelige virksomheter passe inn i realiseringen av en bærekraftig utvikling?

Diskusjonen om miljøskadelig industri i biosfæreområder er tydelig en pågående diskusjon i MAB-programmet. Biosfæreområdene jeg har sett på har innslag av miljøskadelig industri. Fordi industrien utgjør viktig næringsgrunnlag, som igjen er sentral for befolkningens livsgrunnlag i regionen, er det viktig å jobbe mot løsninger som tar hensyn til regionens fremtid. Det trekkes også frem at det er ved utfordringer som miljøskadelig industri at mulighetene for påvirkning er viktigst og kan gi de største virkningene langsiktig. Slik kan miljøskadelige virksomheter være en del av realiseringen av bærekraftig utvikling.

Tilnærmingen kan på den ene siden være å skape dialogplattformer for debatt der de miljøskadelige belastningene diskuteres og en prøver å finne gode måter å dempe disse belastningene. På den andre siden kan de miljøskadelige virksomhetene selv ta tak og bidra til en utvikling mot en mindre miljøskadelig praksis.

Biosfæreområdene vil i så fall hjelpe til og veilede mot en bærekraftig utvikling av lokalsamfunnet. Mens aluminiumsmelteverk og gruvedrift er eksempler på miljøskadelig industri som forekommer i etablerte biosfæreområder, har kjernekraftverk blitt ekskludert og sett på som for farlig å ha med. Selv om denne produserer ren energi, vil konsekvenser ved ulykker kunne være katastrofale.

Diskusjonen om bærekraftig utvikling og miljøskadelig virksomhet kan også knyttes opp mot en større kontekst. Norsk lovgivning er høyst relevant i denne sammenhengen, i tillegg til aktuell klimaforskning som FNs klimarapport 2013/2014. Kommunenes handlingsplaner for klima og energi viser hva det fokuseres på og hvilke tiltak som planlegges.

8.3 Veien videre – Nordhordland og bærekraftig utvikling

I 1994 ble det trukket frem i *Nordhordland – veien videre*:

Det må takast omsyn til sterkare miljøfokusering. Det at ein i Nordhordland er så avhengige av olje- og gassindustrien, kombinert med utnyttinga av fiskeressursen, gjer at vi lever med store miljømessige utfordringer.¹⁴⁴

Nordhordland står fremdeles i dag over mange utfordringer knyttet til ressursutnytting. Ferske klimarapporter fra FN og analyser av risiko og sikkerhet (ROS) gjør dette mer aktuelt enn noen gang tidligere. Globalt må skadelig utslipp som CO₂ senkes for at jordens livsgrunnlag skal være godt for fremtidige generasjoner. Dagens samfunn er i større grad enn før avhengig av ressurser som strøm og veinett, og klimaforandringer øker blant annet faren for ras, flom og kutt i strømforsyning. Dette er trusler som kan ha alvorlige konsekvenser for befolkningen. Den regionale utviklingen må derfor i enda større grad ta hensyn til endringer som forhøyet risiko i samfunnet og endringer i ressursutnytting. Biosfæreområder kan være en måte å møte slike utfordringer i regioner, ettersom de tar opp sentrale deler av den lokale samfunnsutviklingen. Slik kan det planlagte biosfæreområdet i Nordhordland bli en del av en moderne regionalisering. Nordhordland skal være et godt sted å leve også om 50, 100 og 300 år.

¹⁴⁴ Lysø, O., Risøy, A., Svendsen, R. og Tungodden, B., 1997, s. 107.

Litteraturliste

- Alver, B. G. & Øyen, Ø. (1997) *Forskningsetikk i forskerhverdag. Vurderinger og praksis*. Otta: Tano Aschehoug.
- Berg, N., Dale, B., Lysgård, H. K., Løfgren, A. red (2004) *Mennesker, steder og regionale endringer*. 2. Utg. Trondheim, Tapir Akademisk Forlag.
- Bugge, H. Chr. (2011) *Lærebok i miljøforvaltningsrett*. 3. utg. Oslo, Universitetsforlaget.
- Brundtlandkommisjonen (1987) *Vår felles framtid*. FN, Verdenskommisjonen for miljø og utvikling.
- Fangen, K. (2011) *Deltagende observasjon*. 2. Utgave. Bergen, Fagbokforlaget.
- Frykman, J. & Gilje, N. (2009) Being There – An Introduction. I: Frykman, J. & Gilje, N. red. *Being There*. Sverige/Tyskland, Nordic Academic Press, s.7-52.
- Frykman, J. (2009) "Between History and Material Culture" I: J. Frykman og N. Gilje (red.) *Being There*. Sverige/Tyskland, Nordic Academic Press, s. 169-192.
- Hanssen, G., Klausen, J. og Langeland, O. red (2012) *Det regionale Norge 1950 – 2050*. Oslo, Abstrakt forlag.
- Hansteen, T., Kristiansen, G., Stenseth, N. Chr. (1997) *Rapport 2: Biosfæreområder i Norge?*. Oslo, Universitetet i Oslo.
- Heinrup, M. (2012) *Co-management of the agricultural landscape in the UNESCO Biosphere Reserve "East Vättern Scarp Landscape"*. Akademisk avhandling, Stockholm University.

International Co-ordinating Council of the Man and the Biosphere (MAB) Programme (2013) *Twenty-fifth session: FINAL REPORT*. Paris, UNESCO.

Jervel, S. (1998) Regionalisering av nasjonalstatene. I: S. Jervell (red.) *Norge foran oppbruddet. Datateknologien, europeiseringen og regionaliseringen er i ferd med å omforme hele det norske samfunn*. Oslo, Europaprogrammet, s. 157-170.

Kleiveland, A. (2011) *Regionen som steig fram frå skuggen*. Nordhordland, Regionrådet Nordhordland IKS.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009) *Det kvalitative forskningsintervju*. 2. utg. Oslo, Gyldendal Norsk Forlag AS.

Lysgård, H. K. (2007) "Regioner som forestilte fellesskap – hvordan og hvorfor?" *Heimen*, bd. 44, s. 85-95.

Lysø, O., Risøy, A., Svendsen, R., Tungodden, B. red (1993) *Nordhordland – vegen vidare*. Nordhordland, Nordhordland forlag.

NESH (2011) *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Oslo, Forskningsetiske komiteer.

Næss, P. (2006). Bærekraftig utvikling – hva kan arealplanleggerne gjøre?. I: Fiskaa, H. & Skjeggedal, T. red. *Planlegging og bærekraftig utvikling*. Trondheim, Tapir akademisk forlag, s. 1-33.

Olsson, A. & Sandström, E. (2013) *The process of creating Biosphere Reserves*. Stockholm, Swedish Environmental Protection Agency.

Olsson, R. (2012) *En undebär fredag*. Sverige, Gränna Skogsgrupp.

Pollock, M. R. (2009) The role of UNESCO Biosphere Reserves in governance for Sustainability: Cases from Canada. Ph.D thesis, Trent University.

Rodríguez, N. (2012) *Problemstillinger knytta til eventuell oppretting av biosfæreområde i Noreg*. Norge, Den norske MAB-kommisjonen.

Schultz, L. (2009) *Nurturing resilience in social-ecological systems*. Ph.D thesis, Stockholm University.

Seland, B. red (2009) *Regionen – historiske perspektiver, aktuelle utfordringer*. Kristiansand, Høyskoleforlaget.

Selberg, T. (2007). Mennesker og steder. Innledning. I: Selberg, T. & Nils, G. red. *Kulturelle landskap. Sted, fortelling og materiell kultur*. Bergen, Fagbokforlaget, s. 9-19.

Selstad, T. (2004). Administrative grenser og regionalisering. I: Lindkvist, K. B. red. *Ressurser og omstilling – et geografisk perspektiv på regional omstilling i Norge*. Bergen, Fagbokforlaget, s. 33-52.

Svenska MAB-kommittén (2005) *Vägledning för utveckling av biosfärområden och MAB-programmet i Sverige*. Sverige, Svenska MAB-kommittén.

UNESCO (1996) *Biosphere reserves: The Seville Strategy and the Statutory Framework of the World Network*. Paris, UNESCO.

UNESCO (2002) *Biosphere Reserves: Special places for people and nature*. Paris, UNESCO.

Kilder

Feltdagbok

Manicouagan-Uapishka Biosphere Reserve:

<http://rmbmu.com>

Östra Vätterbranterna:

<http://www.ostravatterbranterna.se>

"The Canadian Biosphere Reserves Association" (CBRA):

<http://biospherecanada.ca/en/>

"Den officiella hemsidan för svenska MAB":

<http://www.biosfaromrade.org>

Regionrådet Nordhordlands nettside om biosfæreprosjektet:

http://www.nordhordland.net/?page_id=1040

UNESCO sin internasjonale nettside om MAB-programmet:

<http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/ecological-sciences/man-and-biosphere-programme/>

Miljødirektoratet:

<http://miljodirektoratet.no/no/>

Miljødirektoratets nettsider om FNs klimarapport:

http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/klima/FNs_klimapanel_IPCC/Femte-hovedrapport-fra-FNs-klimapanel/Delrapport-2-om-virkninger-tilpasning-og-sarbarhet/

Miljøstatus:

<http://www.miljostatus.no>

Appendiks 1: Intervjuguide

Dette er en generell oversikt over temaguiden til intervjuene. Underveis ble det også stilt impulsive spørsmål.

- Hva går det daglige arbeidet i biosfæreområdet ut på?
- Hvordan fungerer de tre funksjonene utvikling, bevaring og støtte?
- Hvordan fungerer biosfæreområdet med tanke på finansiering og organisering?
- Hva vil du si er de største utfordringene til biosfæreområdet?
- Hvordan ble de geografiske grensene satt og hvordan fungerer soneinndelingen?
- Hvordan påvirker biosfærestatusen befolkningen?
- Har du eksempler på påvirkningen av biosfæreområdet i regionen?
- Hvordan jobber dere med miljøskadelig industri i området?
- Hva er bærekraftig utvikling for deg?
- Hva er dine argumenter for hvorfor vi skal ha biosfæreområder?

Appendiks 2: Liste over kart og figurer

Framsida: Oljeplattform Troll A. Kilde: George Tiedemann, Stavanger Aftenblad.

Figur 2.1: Kopi av Langeland m.fl. sin analysemodell "Analyse av regioner ut fra de tre integrasjonsdimensjonene". Kilde: *Langeland m.fl. 2012: Det regionale Norge 1950 – 2050*, s. 338.

Figur 3.1: Bilde fra feltarbeid, skogsvei i Quebec. Kilde: Eget bilde.

Figur 4.1: Kopi av figur 2 "Et biosfæreområdes tre hovedfunksjoner", Kilde: *Hansteen m.fl. 1997: Biosfæreområder i Norge?*, s. 9.

Figur 4.2 og 4.3: Biosfæreområdet Manicouagan-Uapishka. Kilde: <http://rmbmu.com>.

Figur 4.4: Kart over Östra Vätterbranterna. Kilde: www.ostravatterbranterna.se.

Figur 4.5: Kart over Nordhordland pr. 2014. Kilde: Region Nordhordland

Figur 5.1: Bilde fra feltarbeid, Manicouagan-Uapishka. Kilde: Eget bilde.

Figur 6.1: Bilde av Nordhordland. Kilde: Ole Jakob Aarland.

Figur 6.2: Langeland m.fl. sin analysemodell med utgangspunkt i integrasjonsdimensjonene brukt på UNESCO biosfæreområder. Kilde: *Langeland m.fl. 2012: Det regionale Norge 1950 – 2050*, s. 338.

Figur 7.1: Bilde av Nordhordland. Kilde: Ole Jakob Aarland.

Figur 7.2: Foreløpig kart over Nordhordland Biosfæreområde Vestnorsk Kystlandskap. Kilde: Region Nordhordland

Appendiks 3: Liste over respondenter

<u>Navn</u>	<u>Stilling</u>	<u>Institusjon</u>	<u>Tid</u>	<u>Sted</u>
Simon Jonegård,	Koordinator	Östra Vätterbrantera	19.02.14	Telefonintervju
Jean-Phillipe L. Messier	Koordinator	RMBMU	20.02.14	Videointervju
Peter M. Haugan	Kontaktperson	MAB, Norge	24.02.14	Bergen
Kari E. Natland	Prosjektleder	Region Nordhordland	20.03.14	Knarvik
Meriem Bouamrame	Koordinator	EuroMAB	28.03.14	Bergen